

Integreringsbarometeret 2010

Innhold

Forord	2
Sammendrag av funn og konklusjoner	3
1 Innledning	6
1.1 Om Integreringsbarometeret og dette notatet	6
1.2 Sentrale begreper som er brukt i undersøkelsen og notatet	7
2 Holdninger til innvandring, integrering og mangfold	8
2.1 Innledning	8
2.2 Holdninger til innvandring	8
2.3 Holdninger til integreringen	10
2.4 Holdninger til inkludering	11
2.5 «Innvandring og integrering» som samfunnsspørsmål	13
2.6 Oppsummering.....	13
3 Aktører i integreringsarbeidet	15
3.1 Innledning	15
3.2 Myndighetene.....	15
3.3 Innvandrerne	16
3.4 Majoritetsbefolkningen.....	17
3.5 Oppsummering	19
4 Arenaer for kontakt og integrering	20
4.1 Innledning	20
4.2 Familie og omgangskrets.....	21
4.3 Nærmiljøet	22
4.4 Skolen	23
4.5 Arbeidslivet	23
4.6 Det offentlige rom	24
4.7 Holdninger til bruk av hijab på ulike arenaer	25
4.8 Oppsummering	25
5 Verdier, kultur, religion og diskriminering	27
5.1 Innledning	27
5.2 «Norske verdier» – finnes de og er de truet av innvandringen?.....	27
5.3 Diskriminering og rasisme	29
5.4 Oppsummering	30

Forord

Integreringsbarometeret kartlegger og måler befolkningens holdninger til spørsmål om innvandrere, innvandring og integrering. Undersøkelsen ble gjennomført for første gang i 2005. I dette notatet presenterer vi en del av resultatene fra 2010-kartleggingen og ser disse opp mot tidligere års resultater.

Kunnskap om holdninger i befolkningen er viktig for integreringsmyndighetene. Holdningene til innvandrere og integrering påvirker politikktutforming og har betydning for hvordan innvandrere og deres barn opplever å leve, bo og arbeide i Norge. Integreringsbarometeret er et verktøy som gjør det mulig å følge utviklingen i holdninger over tid.

TNS Gallup har stått for datainnsamling, tallbehandling og utkast til analyse. Notatet er utarbeidet av Analyseseksjonen i IMDi. Send oss gjerne tilbakemeldinger, til post@imdi.no.

God lesning!

► Sammendrag av funn og konklusjoner

Integreringsbarometeret kartlegger og måler befolkningens holdninger til spørsmål om innvandrere, innvandring og integrering. Undersøkelsen ble gjennomført for første gang i 2005. I dette notatet presenterer vi en del av resultatene fra 2010-kartleggingen og ser disse opp mot tidligere års resultater.

Hovedfunn

Befolkningens holdninger til innvandring, integrering og mangfold kjennetegnes av både toleranse og skepsis.

Bildet preges på den ene siden av utbredt toleranse og aksept for mangfold når det gjelder innvandreres verdier og tradisjoner, og det er høy oppslutning om at innvandrere skal ha samme rettigheter som den øvrige befolkningen.

På den andre siden viser undersøkelsen at det er restriktive holdninger til innvandring og et kritisk syn på hvordan det går med integreringen. Om lag halvparten av befolkningen mener integreringen fungerer dårlig.

Gode norskkunnskaper og å kunne forsørge seg selv gjennom arbeid, oppgis av flest som viktig for god integrering. Å ha et felles verdisett med og være mest mulig lik den øvrige befolkningen anses som mindre viktig.

I perioden 2005-2010 er folks holdninger først og fremst stabile, men det er økt innvandringsrestriktivitet, økt skepsis til hvordan integreringen fungerer og til verdimotsetninger knyttet til innvandringen.

Den mest markante endringen siden 2005 er at stadig flere får mer kontakt med innvandrere. I dag er det få som ikke har kontakt med innvandrere. Imidlertid er det fort-

satt mange som ikke har noen innvandrere i egen omgangskrets.

Holdninger til innvandring, mangfold og integrering

- Befolkningen er delt i spørsmål om innvandringsvolum; halvparten mener at Norge ikke bør slippe inn flere innvandrere.
- Skepsisen til å øke/eventuelt beholde dagens innvandringsvolum gjør seg gjeldende uavhengig av innvandringens årsak (flukt, arbeid).
- Det er utbredt skepsis til hvordan integreringen av innvandrere fungerer.
- Også blant de som er mest positive til innvandring, er det skepsis til måten integreringen fungerer på.
- Vel halvparten mener at «forholdet mellom nordmenn og innvandrere kommer til å bli bedre», men andelen med optimistisk syn på dette er redusert siden 2005.
- Det er høy grad av uttalt toleranse for forskjellighet og bred aksept for at innvandrere kan beholde sine tradisjoner og samtidig passe inn i det norske samfunnet.
- De aller fleste mener at innvandrere med varig opphold skal ha samme rettigheter som den øvrige befolkningen.

Aktører i integreringsarbeidet

- Ansvaret for vellykket integrering plasseres både hos «nordmenn» generelt og hos myndighetene, men særlig hos innvandrerne selv. Åtte av ti mener at innvandrerne selv har ansvar for å bli integrert.
- Godt over halvparten mener at myndighetenes innsats for å integrere innvandrere er utilstrekkelig.
- Tre av ti har hørt om eller kjenner til IMDi, og om lag halvparten av disse vet hva IMDi gjør.

- Det er stabil enighet om at kommunene generelt bør ha en viktig rolle i integreringsarbeidet, men det er relativt lav oppslutning om at egen bostedskommune bør bosette flere flyktninger.
- Viktige kriterier for å være integrert anses å være norskkunnskaper og forsørgelsesevne. Det å ha et felles verdsett med og være mest mulig lik den øvrige befolkningen anses som mindre viktig. I løpet av måleperioden er vektleggingen av gode norskkunnskaper noe redusert til fordel for selvforsørging og å dele grunnleggende verdier.
- Åtte av ti mener innvandrere må bevise sine norskkunnskaper gjennom en språktest for å få innvilget statsborgerskap.
- Viljen til selv å reagere aktivt mot etnisk diskriminering er varierende, og den er redusert siden 2005.
- Flertallet kan tenke seg å yte ulike former for hjelp til barn, unge og voksne innvandrere for å fremme integrering.
- Rundt 90 prosent tar helt eller delvis avstand fra usaklig eller dårlig behandling av arbeidssøkende innvandrere. Rundt 75 prosent tar samtidig avstand fra «positiv forskjellsbehandling» eller såkalt «moderat kvotering» av jobbsøkere med innvandrerbakgrunn.
- Det er generelt stor skepsis til bruk av hijab i det offentlige rom. Rundt seks av ti er helt eller delvis imot at kvinner bærer hijab på arbeidsplassen og på skolen som lærer. Åtte av ti er negative til at kvinner bærer hijab som uniformert politi. Nesten fire av ti er imot bruk av hijab på gaten. Fra 2005 har det foregått en polarisering i synet på hijab. Flere respondenter tar stilling og flere velger de mest absolutte svaralternativene.
- Siden 2005 har det vært en markant utvikling i retning av at stadig flere får en større kontaktflate mot og hyppigere kontakt med innvandrere, at større andeler av respondentene har familiemedlemmer «med annen hudfarge eller utenlandsk bakgrunn», og at stadig flere får innvandrere som naboer. Det å ha mye og hyppig kontakt med innvandrere er klart mest utbredt blant de under 60 år. I de yngste aldersgruppene øker andelen som har mye og hyppig kontakt langt raskere enn for de øvrige.

Arenaer for kontakt og integrering

- Nesten 4 av 10 sier de har kontakt med mange innvandrere og ofte kontakt med innvandrere. Svært få er helt uten kontakt og svært få har en stor kontaktflate mot innvandrere.
- De aller fleste, ca. $\frac{3}{4}$, bor i nabolag hvor det er få eller ingen med innvandrerbakgrunn. Kun fire prosent bor i nabolag der halvparten eller flere har slik bakgrunn.
- Åtte av ti slutter seg helt eller delvis til utsagnet «Det er positivt for barn å gå på skole med elever fra ulike kulturer». Samtidig er det om lag seks av ti som ikke ønsker skole for sine egne barn hvor andelen elever med innvandrerbakgrunn er høy. Like mange mener at skolens resultater er viktigere enn andel elever med innvandrerbakgrunn. Det er økt skepsis til høy andel elever med innvandrerbakgrunn på egne barns skole.
- Rundt halvparten av respondentene mener at alle arbeidsplasser bør strebe etter å ansette flere innvandrere, og at stat, fylke og kommune bør gå foran med et godt eksempel.

Verdier, kultur og diskriminering

- Ideen om at den norske befolkningen deler et sett med grunnleggende verdier har stor oppslutning.
- Flertallet mener at «de norske verdiene» er svært forskjellige fra «ikke-vestlige innvandreres verdier», og fire av ti opplever at verdiene er truet som følge av innvandringen.
- Knappe 2 av 10 ser ulik religiøs tilknytning som et hinder for å dele grunnleggende verdier, samtidig er det relativt stor skepsis til å inkludere personer med ikke-kristen bakgrunn i egen familie.
- Det er en stabil og utbredt skepsis til muslimer og til ulike muslimske religiøse uttrykk i det offentlige rom. Denne skepsisen er mest utbredt i de eldste og

minst utbredt i de yngste respondentgruppene. De som er mest skeptiske til innvandringsvolum og som i størst grad opplever innvandringen som en trussel mot det norske verdigrunnlaget, er også de mest skeptiske til muslimer.

- Diskriminering på grunn av hudfarge eller utenlandsk bakgrunn på ulike arenaer er det rundt en av ti respondenter som har vært vitne til i 2010. Vanligst er det å ha vært vitne til slik diskriminering på utesteder (11 prosent), minst vanlig på skole eller arbeidsplass (4 prosent).
- De aller fleste mener at innvandrere skal ha samme rettigheter som den øvrige befolkningen, men nesten tre av ti kan likevel akseptere at innvandrere diskrimineres når det gjelder tilgang på offentlige velferdsgoder.
- Stabilitet er det gjennomgående trekket i perioden 2005-2010, men det er økende skepsis i forhold til verdimotsetninger og opplevelsen av at innvandringen representerer en verdimessig trussel. Det er også en viss økning i andelen som er villig til å prioritere nordmenn foran innvandrere når det gjelder tilgang til velferdsgoder.

Hvem har hvilke holdninger?

- Holdninger til innvandring og integrering varierer lite etter egenskaper ved respondentene, slik som kjønn, alder, bosted osv.
- Men det er en generell tendens at de som er mest positive, er kvinner, de med høy utdanning, ansatte i offentlig sektor, de yngre og de som har politisk preferanse til venstre i partilandskapet. Disse gruppene er også mer tilbøyelige til å legge vekt på innvandringens positive konsekvenser og å uttrykke aksept for verdimessig og annen type mangfold. Det er også flere i disse gruppene som oppgir at de har vært vitne til etnisk diskriminering i løpet av det siste året.
- De som har kontakt med innvandrere, er i noe mindre grad enn andre negative til hvordan det går med integreringen, og mer positive til innvandring og innvan-

drere. Det er blant de yngre og de som bor i Oslo, Akershus og Buskerud, at det er vanligst å ha noe eller mye kontakt med innvandrere.

- Geografisk dimensjon skiller lite, men de som er bosatt på «Østlandet ellers» (Hedmark, Buskerud, Oppland, Vestfold, Østfold, Telemark og Agder-fylkene), er mer negative enn de øvrige.

1 Innledning

1.1 Om Integreringsbarometeret og dette notatet

Integreringsbarometeret er en kartlegging av befolkningens holdninger til innvandring, innvandrere og integrering. I tillegg omfatter kartleggingen erfaringer med bl.a. diskriminering og kontakt med innvandrere. Undersøkelsen har vært gjennomført hvert år siden 2005, med unntak av 2007. IMDi har utarbeidet rapporter for 2005, 2006 og 2009. 2009-rapporten (IMDi-rapport 4-2010) var basert på de mest sentrale spørsmålene av i alt ca. 150. IMDi har ikke utarbeidet en egen rapport fra 2010-kartleggingen, men har valgt å presentere det fullstendige datagrunnlaget, sammen med dette notatet hvor vi tar opp samme tema og spørsmål som i rapporten fra 2009-undersøkelsen.

Innholdet i dette notatet er stort sett strukturert på samme måte som i fjorårets rapport (IMDi-rapport 4-2010) og dekker følgende temaer:

- Holdninger til innvandring, integrering og mangfold.
- Aktører i integreringsarbeidet.
- Arenaer for kontakt og integrering.
- Verdier, kultur og diskriminering.

Kartleggingen gjennomføres blant et representativt utvalg av befolkningen ved hjelp av spørreskjema. Tittelen «barometer» indikerer at vi ønsker å måle endringer i folks holdninger. Spørreskjemaet er blitt noe endret fra år til år ved at noen spørsmål er tatt ut og nye er kommet til. Enkelte spørsmålsformuleringer er endret fra ett år til det neste. Derfor er det begrensede sammenligningsmuligheter for noen spørsmål.

2010-kartleggingen ble gjennomført fra august til oktober 2010 av TNS Gallup. Netto-utvalget er på 1380 personer 15 år og eldre, trukket fra Folkeregisteret og supplert fra TNS Gallups respondentpanel. Endelig svarprosent er 30.

Spørreskjemaet som er brukt i 2010, finnes i Vedlegg 1. En nærmere redegjørelse for undersøkelsesutvalg og gjennomføring finnes i Vedlegg 2.

Vedlegg 3 er en fullstendig tabellrapport med komplette svarfordelinger per år per spørsmål. Vedlegg 4 gir en grafisk framstilling av svarfordelinger for 2010 for alle spørsmål.

I alle diagram og tabeller gjengis svarfordelinger i prosent. Nettoutvalget, det vil si prosentueringsgrunnlaget (N) for hver av undersøkelsene er:

År	Antall respondenter
2005	1203
2006	948
2008	1157
2009	1331
2010	1380

Prosentueringsgrunnlagene (N) oppgis ikke i tilknytning til hvert diagram eller tabell. For et fåtall av diagrammene i rapporten er prosentueringsgrunnlagene forskjellige fra det som er oppgitt her, og da er disse gjengitt i tilknytning til det aktuelle diagrammet.

Alle diagram og tabeller har referanse til aktuelt spørsmålsnummer, slik at det er enkelt å finne fram til komplette svarfordelinger i tabellrapporten i Vedlegg 3.

Det er vanskelig å måle folks holdninger gjennom spørreundersøkelser. En særlig utfordring er knyttet til at spørsmål eller påstander som respondentene skal ta stilling til, ofte er flertydige og man vet rett og slett ikke hvilken fortolkning respondenten legger til grunn når han svarer. Vi kommenterer til en viss grad alternative fortolkninger av spørsmål og svar som presenteres i rapporten, men er på ingen måte uttømmende på dette punktet.

1.2 Sentrale begreper som er brukt i undersøkelsen og notatet

Innvandrere er ifølge SSBs definisjon fra 2009 en person født i utlandet med to utenlandskfødte foreldre, mens en person født i Norge med to innvandrerforeldre nå benevnes *norskfødt med innvandrerforeldre*. Uttrykket *innvandrerbefolkningen* er endret til *innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre*.

I spørreskjemaet brukes begrepet *innvandrere* stort sett uten at det er nærmere definert. Vi må følgelig regne med at den enkelte respondent har besvart spørsmålene med tanke på personer han eller hun tenker på som innvandrere. For noen vil det omfatte alle som har innvandret til Norge, i tråd med SSBs definisjon, mens andre trolig også vil tenke på barn av innvandrere som *innvandrere*. Vi vet heller ikke om de som har svart, har assosiert innvandrere med bestemte land eller verdensdeler.

Begrepet *nordmenn* brukes i utstrakt grad i spørreskjemaet, og er heller ikke definert.¹ Vi antar at de fleste assosierer *nordmenn* med majoriteten i befolkningen, som ikke har innvandrerbakgrunn. Men i mange sammenhenger vil også mennesker som har innvandret til Norge, bli definert som, eller kalle seg selv for, *nordmenn*. I sær vil dette gjelde barn av innvandrere. Begrepsbruken er dermed ikke entydig, og derfor problematisk. Å bruke begrepene *innvandrere* og *nordmenn* som motsetningspar er også problematisk, fordi det bygger på en forestilling om at de fleste forstår *nordmann* som en kategori som ikke kan inkludere innvandrere. Som fagdirektorat for integrering ønsker ikke IMDi å bidra til å bekrefte denne lite inkluderende forståelsen av *norsk* eller *nordmann*.

Når vi allikevel har brukt disse begrepene, er det for at spørsmålene skal være lette å oppfatte og forstå. I selve rapportteksten er begrepet *nordmenn* erstattet med *majori-*

tetsbefolkningen eller *den øvrige befolkningen*. *Innvandrere* brukes i tråd med SSBs nye definisjoner, mens personer med *innvandrerbakgrunn* henviser til både innvandrere og norskfødte barn av innvandrere.

Språk beskriver virkeligheten, men er også med på å definere den. IMDi's omtale av «innvandrere» og «nordmenn» kan bidra til å forme oppfatninger i befolkningen om hva disse begrepene betyr. Dette er en utfordring vi tar med oss videre i arbeidet med revidering av spørreskjema, der endring av spørsmål må vurderes i forhold til å bevare tidsserier. I spørreskjemaet og notatet brukes av og til betegnelsen *ikke-vestlig*² om innvandrere. Dette henspiller på innvandrere med bakgrunn fra Afrika, Asia, Mellom- og Sør-Amerika og Europa utenom EU/EFTA. Landgrupperingen *vestlig/ikke-vestlig* brukes ikke lenger av SSB. Noen steder i notatet anvender vi betegnelsen *ikke-vestlig* av pragmatiske grunner.

Flyktning. I Norge kan man få status som flyktning enten etter å ha søkt om asyl, eller ved å bli akseptert som overføringsflyktning etter søknad fra UNHCR.

Integrering betyr inkludering av individer eller grupper på like vilkår i samfunnet, i en organisasjon eller på ulike samfunnsområder, og innebærer gjensidig tilpasning mellom gruppene. Integrering er med andre ord en tosidig prosess.

1 Også SSB bruker begrepet *nordmenn* i sine holdningsundersøkelser, uten at det defineres.

2 Tidligere skilte SSB mellom vestlige og ikke-vestlige land, men gikk bort fra disse kategoriene i 2009. Når det er behov for en todeling, bruker SSB nå følgende kategorier:
Landgruppe 1. EU/EFTA-land, Nord-Amerika, Australia og New Zealand.
Landgruppe 2. Europa utenom EU/EFTA-land, Asia (inkludert Tyrkia), Afrika, Sør- og Mellom-Amerika, Oseania unntatt Australia og New Zealand.

2 Holdninger til innvandring, integrering og mangfold

2.1 Innledning

I dette kapitlet presenteres funn som belyser hovedtendenser knyttet til de mer generelle spørsmålene omkring holdninger til innvandring, integrering og mangfold i det norske samfunnet.

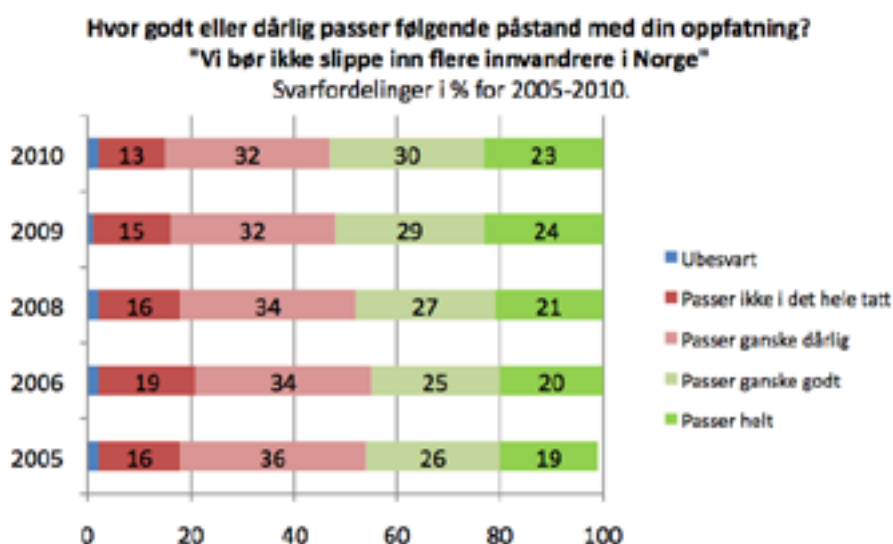
2.2 Holdninger til innvandring

Ved inngangen til 2011 var det ca. 600 000 personer bosatt i Norge som enten har innvandret selv eller er født i Norge med innvandrerforeldre. De utgjør ca. 12 prosent av befolkningen. I perioden 2007-2009 var det en dramatisk økning i tallet på asylsøkere, en utvikling som stabiliserte seg i 2010. En stor andel av asylsøkerne kommer fra Asia og Afrika. I løpet av de siste tiårene har arbeidsinnvandrere representert en stadig større andel av innvandrerne, og fra 2006 har arbeid vært viktigste innvandringsgrunn

– all innvandring sett under ett. Det er viktig å understreke at uttrykkene «innvandrere» og «innvandring» – som brukes hyppig i spørreskjemaet – omfatter hele spekteret av landbakgrunner og innvandringsgrunner, og at de kan gi ulike assosiasjoner hos respondentene.

I undersøkelsen bes man om å ta stilling til påstanden «Vi bør ikke slippe inn flere innvandrere i Norge». Påstanden er tvetydig; den kan bety at Norge ikke bør slippe inn flere innvandrere i det hele tatt, eller den kan bety at det ikke bør slippes inn et større antall enn det som er praksis per i dag. Det er umulig å vite hvilken fortolkning deltakerne i undersøkelsen har lagt til grunn. Uansett må resultatene kunne tolkes som uttrykk for at en stor del av befolkningen har nokså restriktive holdninger til innvandring.

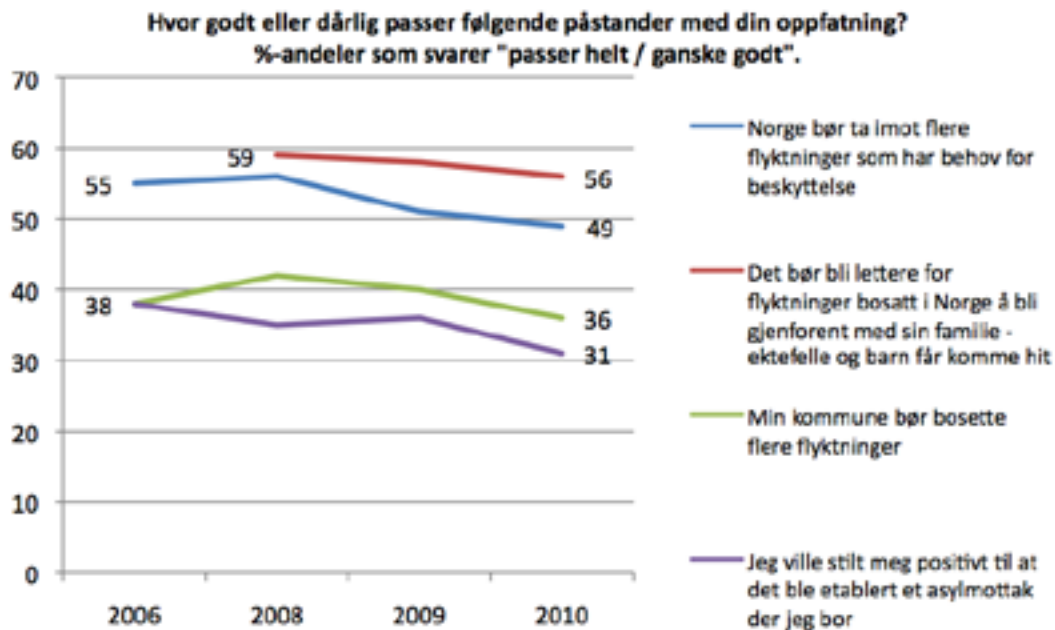
Figur 1. Holdninger til innvandringsvolum 2005-2010 (spørsmål 6.2).

I 2010 svarer 53 prosent av de spurte at utsagnet passer helt eller ganske godt med egen oppfatning; det vil si de mener at Norge ikke bør slippe inn flere innvandrere.

De fem undersøkelsene fra 2005 til 2010 viser at holdningene til innvandringsvolum er nokså stabile, men med tendens til økt skepsis til innvandring. Andelen som helt eller delvis gir tilslutning til å «ikke slippe inn flere innvandrere», har økt fra 45 prosent i 2005 til 53 prosent i 2010.

Figur 2. Holdninger til mottak og bosetting av flyktninger (spørsmål 23.5–8).

Rundt halvparten av respondentene mener Norge bør ta imot flere innvandrere på humanitære grunner: 49 prosent sier seg enig i at Norge bør ta imot flere flyktninger som har behov for beskyttelse, og 56 prosent mener at det bør bli lettere for flyktninger bosatt i Norge å bli gjenforent med sin familie, det vil si at ektefelle og mindreårige barn får komme hit.

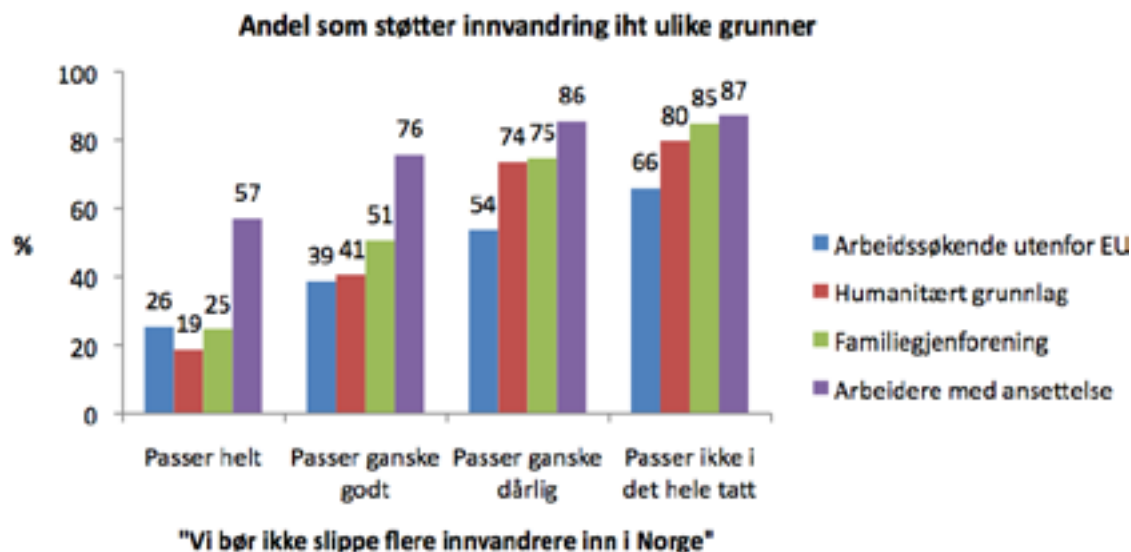
36 prosent av de spurte mener at utsagnet *Min kommune bør bosette flere flyktninger*, passer helt eller ganske godt for deres del, mens 31 prosent sier de ville stilt seg positivt til etablering av asylmottak der de bor. Det er med andre ord langt flere som er positive til at flere flyktninger får komme til Norge og at muligheten for familiegjenforening blir bedre, enn som er positive til bosetting av flyktninger og etablering av asylmottak på deres bosted.

Folks holdninger er først og fremst stabile i perioden 2006–2010, men med en tendens i negativ retning: Andelen som mener Norge bør ta imot flere flyktninger er redusert med 6 prosentpoeng, og andelen som sier de ville være positive til etablering av asylmottak på hjemstedet, er redusert med 7 prosentpoeng.

Når det gjelder *arbeidsinnvandring*, er bare fire av ti enige i at personer fra land utenfor EU må få anledning til å være i Norge i seks måneder for å søke arbeid. Derimot er det allmenn aksept for arbeidsinnvandring, gitt at arbeidssøkeren har arbeid i Norge. Men også når det gjelder arbeidsinnvandring er det en svakt fallende aksept siden 2008.

Figuren nedenfor viser sammenhengen mellom holdninger til innvandringsvolum generelt (ref påstanden «Vi bør ikke slippe flere innvandrere inn i Norge») og holdninger til innvandring på humanitære grunner og grunner knyttet til arbeid.

Figur 3. Holdninger til ulike grunner for innvandring etter syn på innvandrings-volum 2005-2010. Andel som mener utsagn «passer helt/ganske godt»³.

Vi ser for eksempel at blant de som er helt enige i at «Vi bør ikke slippe flere innvandrere inn i Norge» er det bare to av ti (19 prosent) som er helt enige i at «Norge bør ta imot flere flyktninger som har behov for beskyttelse», mens det blant de som er helt uenige i påstanden «Vi bør ikke slippe inn flere innvandrere i Norge», er det åtte av ti (80 prosent) som fullt ut støtter utsagnet om flyktninger.

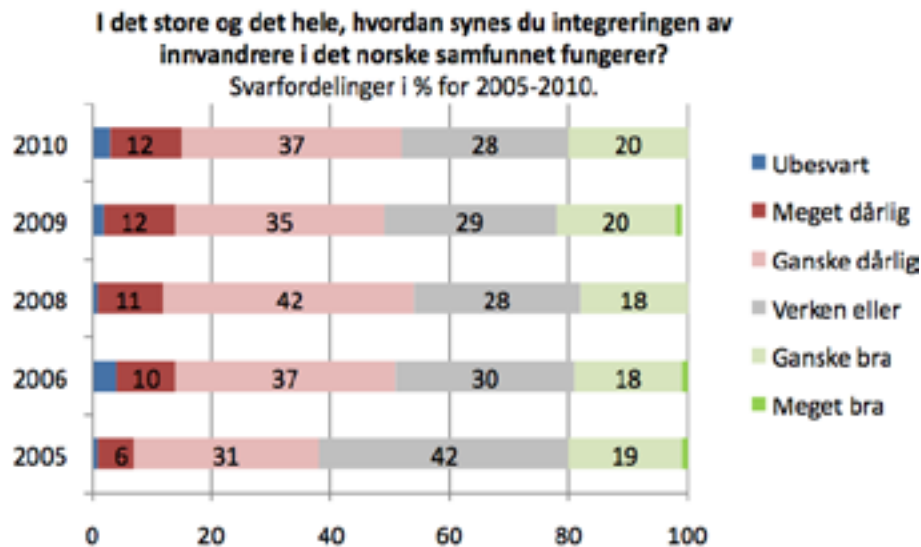
Når holdningene er blitt noe mer innvandringsrestriktive de senere årene, gjelder dette tilsynelatende allment og uavhengig av innvandrings årsak.

2.3 Holdninger til integreringen

I 2010 sier 49 prosent av de spurte at integreringen av innvandrere fungerer ganske dårlig eller meget dårlig, mens 20 prosent mener den fungerer ganske bra. Knapt én av 100 mener integreringen av innvandrere fungerer meget bra.

3 «Arbeidssøkende utenfor EU» = Også personer fra land utenfor EU må få lov til å være i Norge i seks måneder for å søke arbeid (2005-2010). «Humanitært grunnlag» = Norge bør ta imot flere flyktninger som har behov for beskyttelse (2006-2010). «Familiegjenforening» = Det bør bli lettere for flyktninger som er bosatt i Norge å bli gjenforent med sin familie ved at deres ektefelle og mindreårige barn også får komme hit (2008-10). «Arbeidere med ansettelse» = Personer som er tilbutt ansettelse i Norge må få komme hit for å arbeide uansett hvilket land de kommer fra (2005-2010). Siden hvert av spørsmålene ikke er stilt hvert år, oppgis her henholdsvis lavest og høyest prosentueringsgrunnlag. Prosent (n: Passer helt = 906-2059, Passer ganske godt = 715-1620, Passer ganske dårlig = 538-1197, Passer svært dårlig = 906-2059).

Figur 4. Holdninger til integreringen (spørsmål 1).

Ser vi på utviklingen i hele perioden finner vi en markant dreining fra 2005 til 2006 hvor andelen nøytrale reduseres, mens andelen negative øker nesten tilsvarende. Fra 2006 til 2010 er bildet først og fremst preget av stabilitet. De som mener integreringen går meget dårlig utgjør en relativt liten andel, men den har økt fra 6 prosent i 2005 til 12 prosent i 2010.

I hvilken grad er det sammenheng mellom synet på innvandringsvolum og synet på hvordan integreringen av innvandrere fungerer? Blant de som absolutt ikke ønsker å slippe inn flere innvandrere sier syv av ti at integreringen fungerer dårlig. Blant de som i størst grad åpner for innvandring, sier seks av ti at at integreringen fungerer dårlig. Med andre ord; også blant de som er mest positive til innvandring, er det skepsis til måten integreringen fungerer på.

Et lite flertall, 57 prosent, er helt eller delvis enige i påstanden «Forholdet mellom nordmenn og innvandrere kommer til å bli bedre» (spørsmål 6.3). Andelene som mener påstanden passer helt eller passer dårlig, er mindre enn ti prosent. Siden 2005 er andelen med positivt framtidssyn redusert med 9 prosentpoeng.

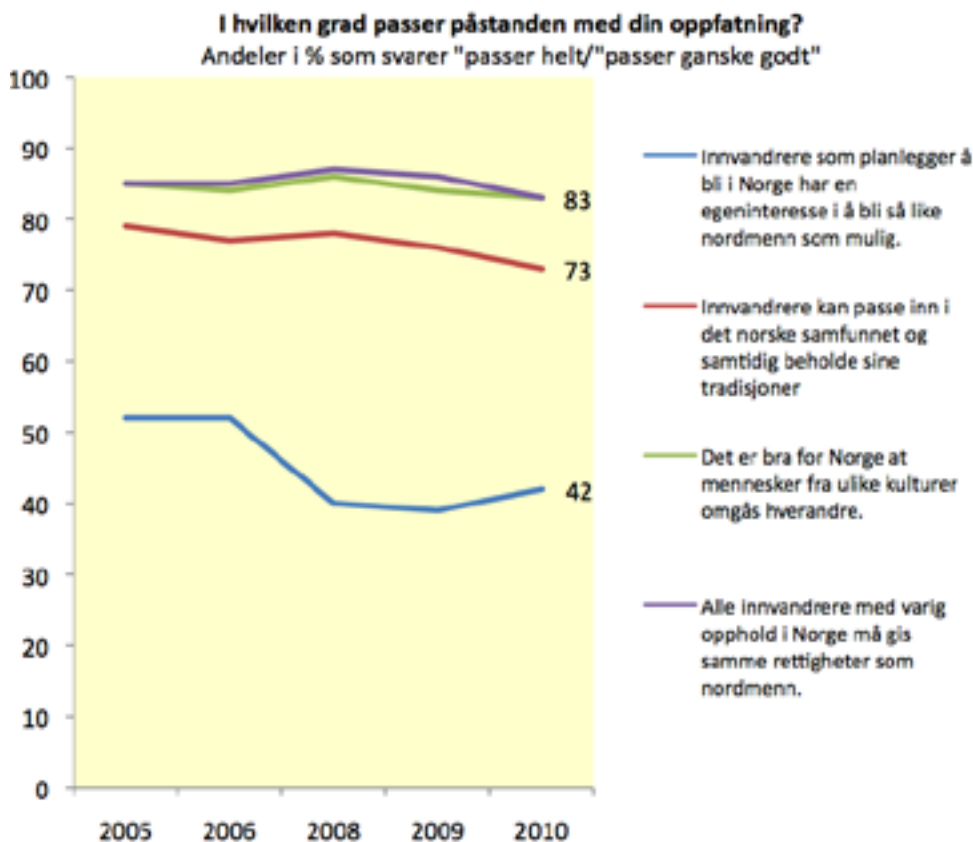
2.4 Holdninger til inkludering

Vi finner at skeptiske holdninger til innvandringsvolum og hvordan integreringen fungerer er utbredt. Innebærer dette også lite toleranse for forskjellighet og lite aksept for mangfold? Figuren nedenfor er basert på fire generelle spørsmål som kan indikere holdninger til inkludering og oppfatninger om behov for tilpasning hos innvandrere.

I 2010 gir ca. $\frac{3}{4}$ sin tilslutning til at innvandrere kan passe inn i det norske samfunnet, samtidig som de beholder sine tradisjoner. I tråd med dette mener ca. seks av ti at det *ikke* er nødvendig for innvandrere som planlegger å bli i Norge, å bli så lik majoritetsbefolkningen som mulig – for øvrig en markant økning fra 2005. 83 prosent av respondentene er helt eller delvis enige i at innvandrere med varig opphold i Norge skal ha samme rettigheter som befolkningen for øvrig. Dette uttrykket for tilslutning til likebehandling mellom innvandrere og den øvrige befolkningen har variert litt fra år til år.

Resultatene indikerer en relativt stor grad av toleranse og aksept for mangfold, i hvert fall på et overordnet nivå. Undersøkelsen viser også at det er høy bevissthet om at diskriminering av innvandrere forekommer;

Figur 5. Grad av tilslutning til fire påstander om innvandrere og Norge (spørsmål 2.2, 2.3, 2.4, 2.5).

12

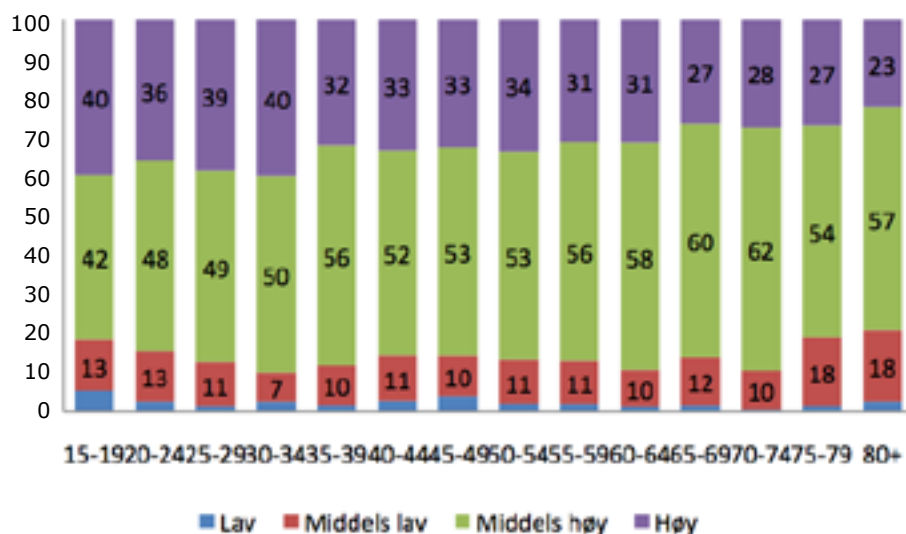
i perioden 2005-2010 er det rundt 8 av 10 som mener at det er tilfelle.

Dersom vi slår sammen de tre relaterte toleranseindikatorerne fra figuren over, fremgår det at de fleste – seks av ti – har «middels høy» toleranse overfor innvandrere.⁴ Andelen med «lav» toleranse er nærmest fraværende, mens om lag to av ti har middels lav og to av ti har høy toleranse. Toleransen synker for øvrig med alderen. Blant de aller yngste viser fire av ti høy toleranse, synkende til to av ti blant de eldste.

Videre finner vi at toleransen stiger med stigende positiv vurdering av hvordan integreringen fungerer i det norske samfunnet. Det er også en klar sammenheng mellom grad av toleranse og holdning til innvandringsvolum. Dette gjelder på tvers av bakgrunnskjennetegn ved respondentene. Ikke unaturlig finner vi de mest tolerante blant dem som har utenomeuropeisk tilknytning gjennom sine familierelasjoner. Men selv blant disse er meningene delte, og de utgjør en liten andel av befolkningen.

⁴ Indeksen er basert på de tre spørsmålene fra figur 5: «Innvandrere kan passe inn i det norske samfunnet og samtidig beholde sine tradisjoner», «Det er bra for Norge at mennesker fra ulike kulturer omgås» og «Alle innvandrere med varig opphold i Norge må gis samme rettigheter som nordmenn». Lav toleranse gis verdien 1 og høy toleranse gis verdien 4 på hver indikator. Indikatorene adderes og summen divideres med 3.

Figur 6. Toleranse overfor innvandrere (indeks) etter alder. Prosent.⁵

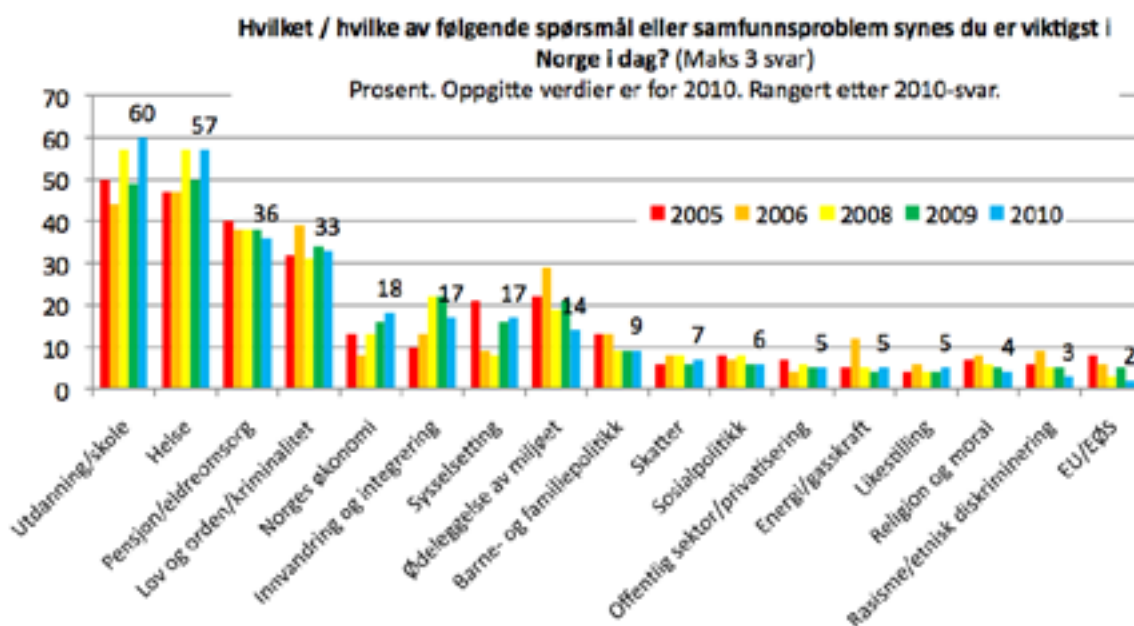
2.5 «Innvandring og integrering» som samfunnsspørsmål

I 2010 mener 17 prosent at «innvandring og integrering» er et av de tre viktigste samfunnsspørsmålene, noe som gir en 6.-plass etter helse, utdanning, pensjon/eldreomsorg, lov/orden/kriminalitet og Norges økonomi. Siden 2005 har en stadig større andel av respondentene vurdert «innvandring og integrering» som et av de tre viktigste spørsmålene, men i 2010 snur denne trenden.

2.6 Oppsummering

- Befolkningen er delt i spørsmål om innvandringsvolum; halvparten mener at Norge ikke bør slippe inn flere innvandrere.
- Skepsisen til å øke/eventuelt beholde dagens innvandringsvolum gjør seg gjeldende uavhengig av innvandringsgrunn (flyktning, arbeid).
- Det er utbredt skepsis til hvordan integreringen av innvandrere fungerer.

Figur 7. Vurdering av ulike samfunnsproblemers betydning (spørsmål 29).

⁵ n: 15-19=299, 20-24=301, 25-29=383, 30-44=437, 35-39=566, 40-44=571, 45-49=498, 50-54=577, 55-59=527, 60-64=707, 65-69=508, 70-74=266, 75-79=162, 80+=127.

- Også blant de som er mest positive til innvandring, er det skepsis til måten integreringen fungerer på.
- Vel halvparten mener at «forholdet mellom nordmenn og innvandrere kommer til å bli bedre», men andelen med optimistisk syn på dette er redusert siden 2005.
- Det er høy grad av uttalt toleranse for forskjellighet og bred aksept for at innvandrere kan beholde sine tradisjoner og passe inn i det norske samfunnet.
- De aller fleste mener at innvandrere med varig opphold skal ha samme rettigheter som den øvrige befolkningen.
- Siden 2005 er det ikke store endringer i folks holdninger til innvandring og integrering. I den grad det er endring, dreier det seg om økt innvandringsrestriktivitet og økt skepsis til hvordan integreringen fungerer.
- Holdningene varierer lite med egenskaper ved respondentene, men de som er mest positive er kvinner, de yngre, de med høyere utdanning, ansatte i offentlig sektor og de som oppgir SV og Rødt som partipreferanse. Geografisk dimensjon skiller lite, men de som er bosatt på «Østlandet ellers» (Hedmark, Buskerud, Oppland, Vestfold, Østfold, Telemark og Agder-fylkene) tenderer til å være mer negative enn de øvrige.

3 Aktører i integreringsarbeidet

3.1 Innledning

Undersøkelsen fokuserer på følgende hovedaktører: statlige og kommunale myndigheter, innvandrerne og majoritetsbefolkningen. Det er særlig oppfatninger av de ulike aktørenes ansvar for integrering, som søkes belyst.

Ansvar for vellykket integrering plasseres både hos majoritetsbefolkningen og hos myndighetene, men særlig hos innvandrerne selv. Figuren nedenfor viser at rundt 8 av 10 respondenter mener at problemer med integrering av innvandrere i stor grad skyldes mangel på innsats fra innvandrerne selv, mens rundt seks av 10 mener at problemene (også) kan skyldes manglende innsats fra hhv. myndighetene og fra den øvrige befolkningen.

At integreringsproblemer kan skyldes at innvandrere blir utsatt for diskriminering, er det 42 prosent som gir sin tilslutning til, en nedgang på 8 prosentpoeng siden 2008.

Oppfatningene om hvem som har ansvar for problemer med integreringen går på tvers av egenskaper ved respondentene, slik som

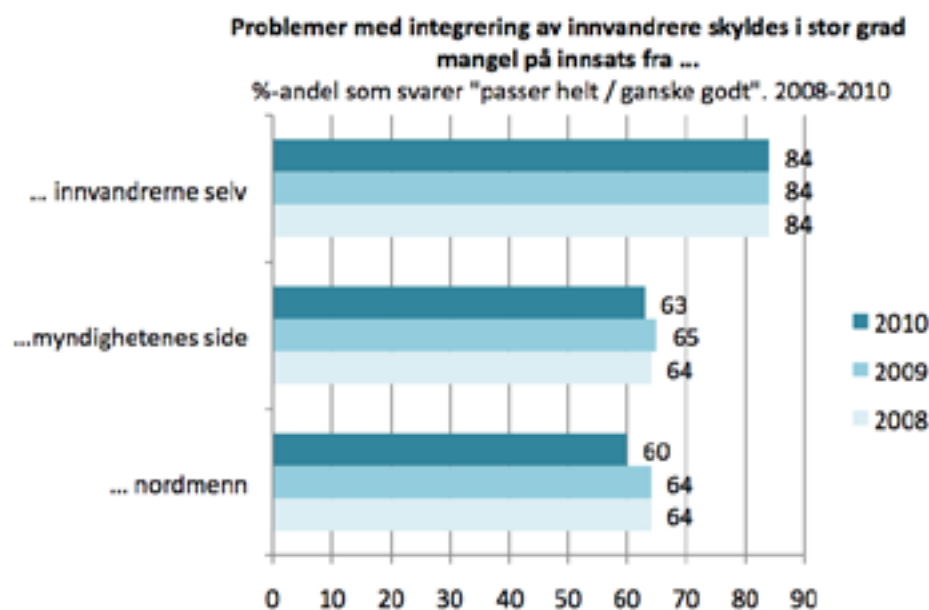
alder og sosiale kjennetegn. Men det er en klar sammenheng mellom grad av «toleranse» for innvandrere (ref indeks kap 2.4) og ansvars plassering: Blant personer med lav toleranse plasserer seks av ti ansvaret hos innvandrerne alene, og to av ti hos nordmenn og myndigheter. Fordeling av ansvar mellom alle de tre aktørene stiger med stigende toleranse.

3.2 Myndighetene

Kjennskap til og kunnskap om integreringsmyndighetene er begrenset (spørsmål 32 og 33). I 2010 har 1/3 (34 prosent) hørt om eller kjenner til IMDi, og bare 16 prosent kjenner til hva IMDi gjør. Kjennskapen til hva IMDi er og gjør har holdt seg nokså konstant siden 2006.

Flertallet av respondentene er skeptisk til myndighetenes innsats: Seks av ti er helt eller delvis uenig i påstanden «Myndighetene gjør en god nok innsats for å integrere innvandrere i det norske samfunnet» (spørsmål 6.13). Siden 2008 har disse holdningene vært stabile.

Figur 8. Syn på hvem som har ansvar for problemer med integreringen (spørsmål 5).

Kommunene er sentrale aktører i boset-tings- og integreringsarbeidet. Det er stabil enighet om at kommunene bør ha en viktig rolle i integreringsarbeidet. Bl.a. gir åtte av ti tilslutning til at «Kommunene bør gjøre en innsats for å hjelpe flyktninger med å integreres i det norske samfunnet (spørsmål 6.9).

Slike utsagn er generelle og dreier seg om kommunene på et overordnet nivå, ikke om egen kommune. I kapittel 2 framgår det at ca. fire av ti støtter en påstand om at deres egen kommune bør bosette flere flyktninger. Denne relativt lave oppslutningen kan være et uttrykk for skepsis til at ens egen bosteds-kommune skal påta seg oppgaver knyttet til innvandring og integrering, eller at oppgavene skal være flere eller større enn hva som er tilfelle i dag.

3.3 Innvanderne

I 2010 mente 80 prosent at påstanden «Innvandrere har selv hovedansvaret for å bli integrert» (spørsmål 6.12) passet helt eller ganske godt med egen oppfatning.

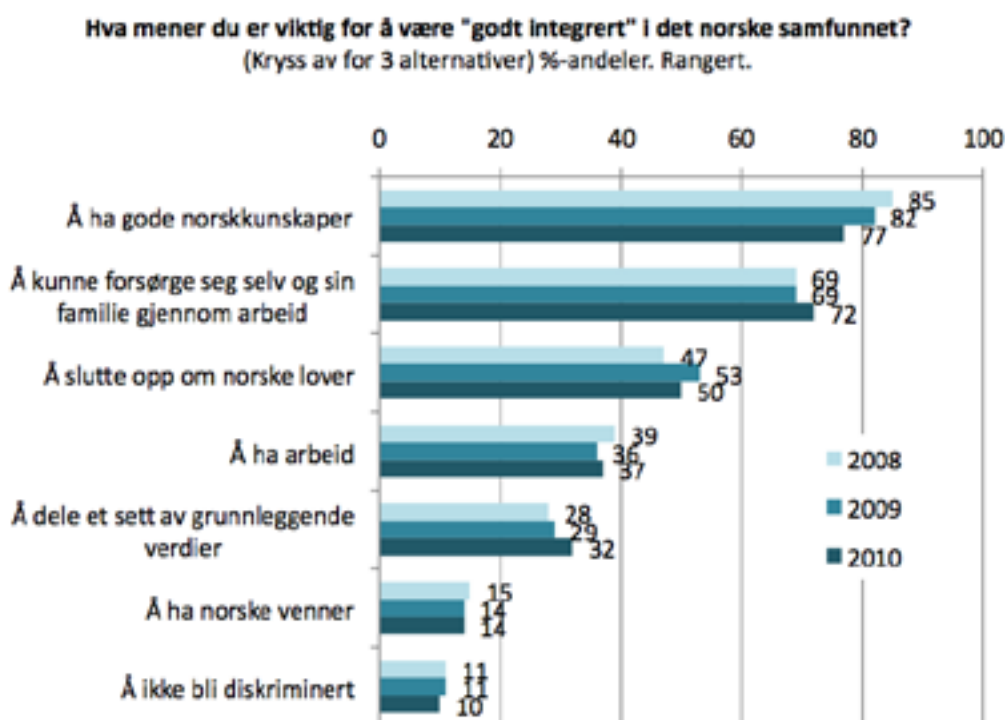
Dette er forsåvidt i tråd med at over 80 prosent av de spurte mener at problemer med integreringen skyldes manglende innsats fra innvandrerne selv (figur 8). Det er for øvrig en klar statistisk sammenheng mellom det å mene at integreringen fungerer dårlig og det å plassere ansvaret for dette hos innvandrerne.

Hva vil det si å være integrert, og hva skal til for å bli det? Figuren nedenfor viser hva som vurderes som viktige og mindre viktige kriterier for å være «godt integrert» i det norske samfunnet.

Resultatene indikerer at nøkkelen til integrering oppfattes å være norskkunnskaper og selvforsørging. Det som flest – 77 prosent – legger vekt på, er å ha gode norskkunnskaper, dernest vektlegges det å kunne forsørge seg selv og sin familie gjennom arbeid – 72 prosent mener dette er et viktig kriterium.

Både norskkunnskaper og selvforsørging, forutsetter innvandrer selv som aktivt handlende og som viktigste aktør i integrere-

Figur 9. Kriterier for integrering (spørsmål 30).

ringsarbeidet. Som 3. viktigste kriterium finner vi «oppslutning om norske lover».

I undersøkelsen bes man om å ta stilling til hvorvidt innvandrerne bør bevise sine norskkunnskaper gjennom en språktest for å få innvilget statsborgerskap (spørsmål 2.1), 8 av 10 støtter helt eller delvis dette kravet.

Eventuelle verdiforskjeller mellom innvandrere og majoritetsbefolkning blir ofte tillagt betydning i integreringsdebatten. Vi ser imidlertid at mindre enn 1/3 oppgir felles grunnleggende verdier som et viktig kriterium for å være godt integrert. Og under punkt 2.4 framgår det dessuten at det er relativt bred aksept for at innvandrere kan passe inn i det norske samfunnet selv om de beholder sine tradisjoner og selv om de ikke «blir så like nordmenn som mulig».

Siden 2008 er andelen som vektlegger norskkunnskaper redusert med 7 prosentpoeng, mens tallene viser en *liten* økning i andelen som vektlegger hhv. selv-
forsørging og felles verdier.

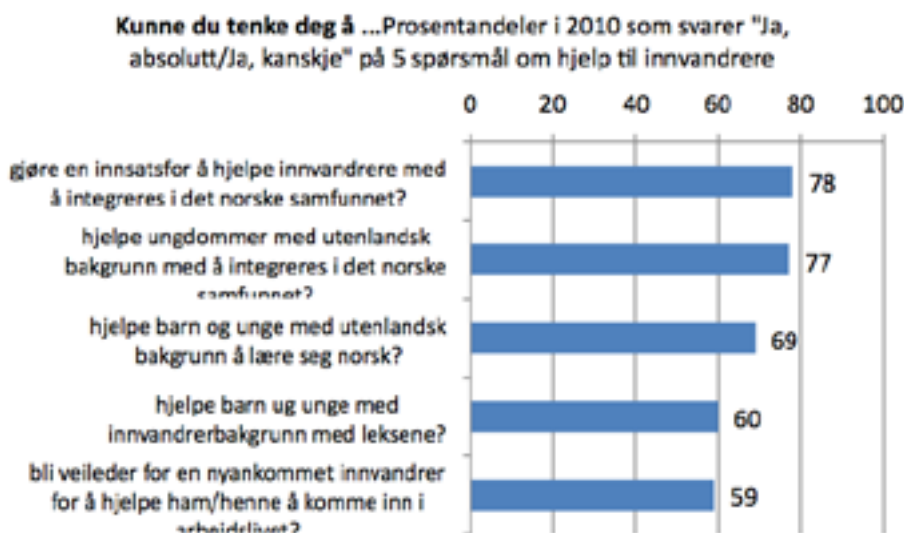
3.4 Majoritetsbefolkningen

Når det gjelder majoritetsbefolkningen eller den øvrige befolkningen som «aktør» i integreringen, har vi noen holdepunkter for å si noe om deres innsatsvilje eller potensielle bidrag. Undersøkelsen belyser bl.a. hvor villige folk er til å yte konkret bistand til barn, unge og voksne innvandrere på ulike områder med sikte på integrering.

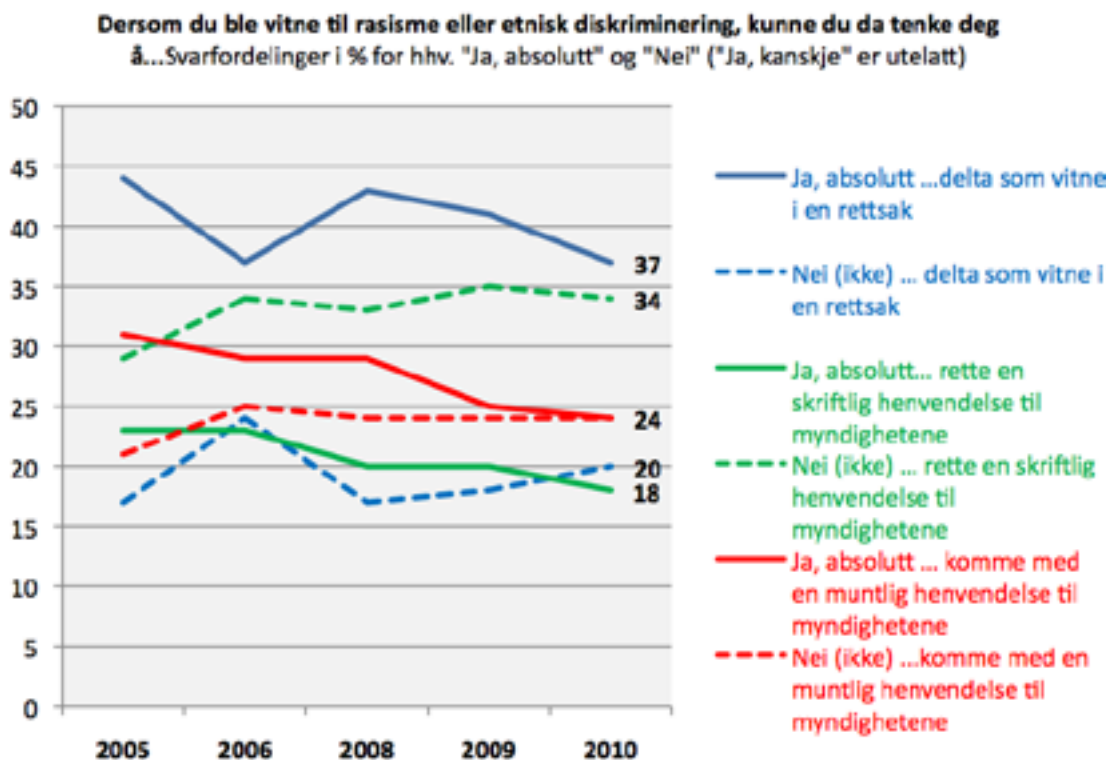
I 2010 er det så mange som 6–8 av 10 som sier at de absolutt eller kanskje kan tenke seg å gjøre en innsats. Det er høyest motivasjon for generelt å bistå innvandrere med å integreres, og lavest for å veilede med sikte på innpass i arbeidslivet. I løpet av perioden er det små endringer i dette bildet.

Undersøkelsen tar også sikte på å belyse den enkeltes vilje til å forebygge rasisme eller etnisk diskriminering på ulike måter. Figuren nedenfor viser andelen som gir uttrykk for at de helt sikkert eller helt sikkert ikke ville kunne handle i tråd med tre spørsmåleksempler:

Figur 10. Vilje til å gjøre en innsats for å fremme integrering (spørsmål 7).

Figur 11. Vilje til å agere aktivt i forbindelse med bevitnet etnisk diskriminering (spørsmål 15.1–3).

Uttalt vilje til å reagere konkret dersom man er vitne til etnisk diskriminering, varierer med typen reaksjon eller handling det spørres om. Å vitne i en rettsak, noe man faktisk er forpliktet til dersom man blir stevnet, er det flest som eventuelt vil; 37 prosent svarer «ja, absolutt». Å rette en muntlig henvendelse til myndighetene er det 24 prosent som er helt sikre på at de ville kunne gjøre, mot 18 prosent når det gjelder en skriftlig henvendelse. Nei-andelene er på henholdsvis 20, 24 og 34 prosent.

I løpet av perioden er det 5-7 prosentpoeng færre som sier ja til å reagere imot etnisk diskriminering gjennom disse eksemplene på aktiv handling.

Barometeret stiller også spørsmål om vilje til å protestere imot rasisme eller etnisk diskriminering gjennom blant annet demonstrasjon eller boikott, eller gjennom økonomisk støtte til en organisasjon. I 2010 er det 75 prosent som mener at de absolutt eller kanskje vil boikotte firma og lignende som er dømt for etnisk diskriminering – en

nedgang fra 80 prosent i 2005. 57 prosent stiller seg helt eller delvis positive til å gi penger til en antirasistisk organisasjon – en nedgang på 16 prosentpoeng siden 2005. Og 34 prosent kan tenke seg å delta i en demonstrasjon – også her en nedgang på 16 prosentpoeng.

Resultatene viser at uttalt vilje til å reagere imot etnisk diskriminering er noe begrenset og varierer med type reaksjon eller handling det spørres om. Måten spørsmålene er stilt på, gir ikke grunnlag for å si om resultatene uttrykker manglende vilje til å reagere imot rasisme eller etnisk diskriminering, og/eller motvilje mot handlingene i seg selv. Når seks av ti sier at de ikke kan tenke seg å gå i demonstrasjonstog, kan det være fordi det å gå i demonstrasjonstog er en reaksjonsform som de uansett ikke ville benytte seg av. Også her ser vi en klar tendens til at uttalt vilje til å reagere svekkes i perioden.

Ser vi nærmere på sammenhenger mellom noen av de resultatene som er presentert i dette kapitlet, finner vi at jo dårligere man

vurderer integreringen å være, jo mer vektlegges innvandrernes manglende egeninnsats. De som er mellomfornøyd med integreringen, er mest tilbøyelige til å plassere ansvaret for problemer med integreringen på myndighetene.

3.5 Oppsummering

- Ansvar for vellykket integrering plasseres både hos «nordmenn» generelt og hos myndighetene, men særlig hos innvandrerne selv. Åtte av ti mener at innvandrerne selv har ansvar for å bli integrert.
- Godt over halvparten mener at myndighetenes innsats for å integrere innvandrere er utilstrekkelig.
- Tre av ti har hørt om eller kjenner til IMDi, og ca. halvparten av disse vet hva IMDi gjør.
- Det er stabil enighet om at kommunene generelt bør ha en viktig rolle i integreringsarbeidet, men relativt lav oppslutning om at egen bostedskommune bør bosette flere flyktninger.
- Viktige kriterier for å være integrert anses å være norskkunnskaper og forsørgelsesevne. Det å ha et felles verdsett med og være mest mulig lik den øvrige befolkningen anses som mindre viktig.
- Åtte av ti mener innvandrere må bevise sine norskkunnskaper gjennom en språktest for å få innvilget statsborgerskap.
- Viljen til å reagere aktivt imot etnisk diskriminering er varierende, og den er redusert siden 2005.
- Flertallet kan tenke seg å yte ulike former for hjelp til barn, unge og voksne innvandrere med sikte på integrering.
- Mange av spørsmålene som er behandlet i dette kapitlet, er kommet til i 2008. Derfor er sammenligningsgrunnlaget begrenset. Det er ingen eller svært beskjedne endringer i løpet av perioden, bortsett fra at færre sier de kan tenke seg å reagere imot etnisk diskriminering, og at vektleggingen av «gode norskkunnskaper» som integreringskriterium er noe redusert til fordel for «selvforsørging» og «å dele grunnleggende verdier».

4 Arenaer for kontakt og integrering

4.1 Innledning

Dette kapitlet omhandler arenaer hvor majoritetsbefolkning og innvandrere møtes eller er i kontakt med hverandre, slik som familie, omgangskrets, skole, arbeidsplass, nærmiljø og det offentlige rom. Dette er møtesteder som gir rom for både samhandling og konflikt, og som gir opphav til positive og negative erfaringer og holdninger.

Barometeret kartlegger flere ulike forhold knyttet til «kontakt med innvandrere», hvor mange man har kontakt med, kontakthypighet, antall innvandrere i omgangskretsen osv. I spørreskjemaet er ikke begrepet «kontakt» presisert.

De fleste har kontakt med et begrenset antall innvandrere, og de fleste har kontakt med innvandrere «sjelden» eller «i blant». I 2010 er det 65 prosent som oppgir at de har kontakt med få eller noen (1-10) innvandrere og 64 prosent som oppgir at de har kontakt «sjelden/i blant», mot hhv. 58

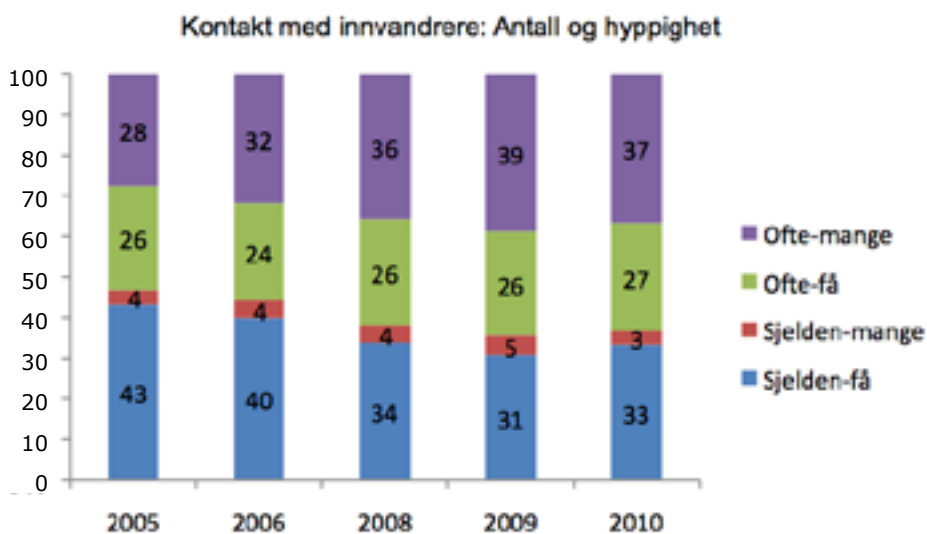
prosent og 64 prosent i 2005. Endring i retning økt kontaktflate er tydeligst i marginene: Bl.a. er andelen som ikke har kontakt med noen innvandrere redusert fra 28 til 14 prosent siden 2005 og andelen som aldri har kontakt er redusert fra 13 til 7 prosent.

I 2010 er det nesten fire av ti respondenter som har kontakt med mange innvandrere og ofte kontakt med innvandrere, mens vel tre av ti har kontakt med få, og de har sjelden kontakt.

Endringene i perioden 2005-2010 dreier seg hovedsakelig om en jevn nedgang i andelen med liten kontaktflate og sjelden kontakt, mens andelen med stor kontaktflate og hyppig kontakt har økt. Denne trenden flater ut det siste året.

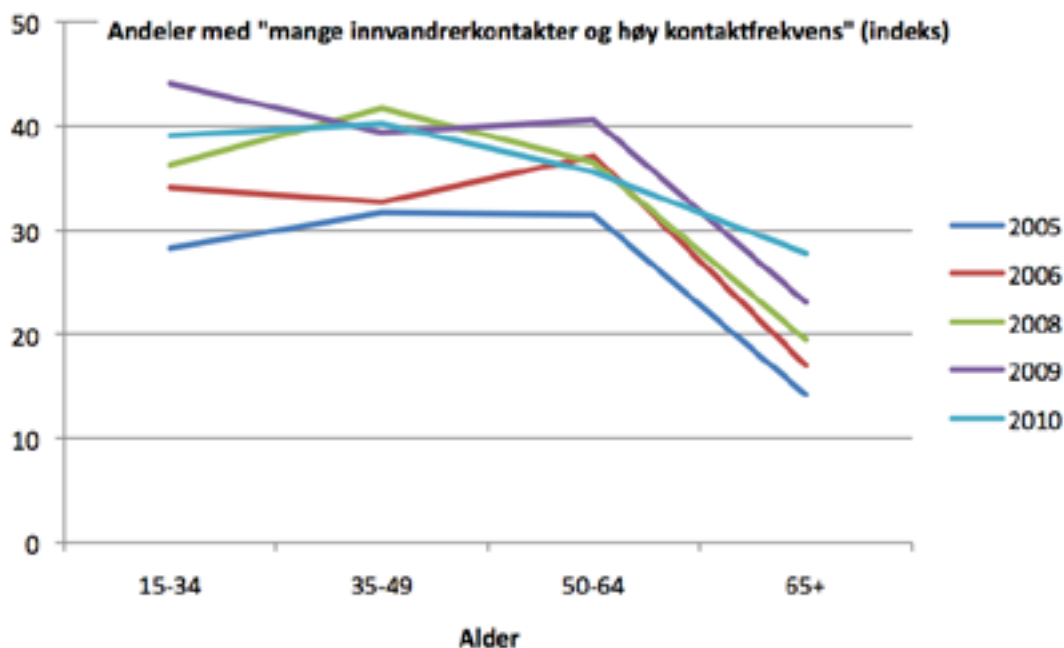
Kontaktflate og hyppighet henger sammen med alder hovedsakelig ved at de under 60 år har flere kontakter og hyppigere kontakt

Figur 12. Kontakt med innvandrere. Antall og hyppighet. Indeks*. 2005-2010. Prosent. (spørsmål 35 og 36).

* Indeksen er basert på to spørsmål: «Hvor mange innvandrere har du kontakt med?» og «Hvor ofte omgås du innvandrere?» «Sjelden-få» = Fire eller færre kontakter/sjelden eller aldri kontakt. «Sjelden-mange» = Fem eller flere kontakter/sjelden eller aldri kontakt. «Ofte-få» = Fire eller færre kontakter/kontakt i blant eller ofte. «Ofte-mange» = Fem eller flere kontakter/kontakt i blant eller ofte.

Figur 13. Kontakt med innvandrere (indeks) etter alder. 2005-2010. Prosent.

enn de over 60. Figuren nedenfor viser kontaktflate med innvandrere for ulike aldersgrupper og hvordan dette har endret seg i perioden 2005-2010.

Figuren viser andelen som har hyppig kontakt og kontakt med mange innvandrere innenfor de ulike kohortene i perioden. Vi ser at denne andelen har økt innenfor alle aldersgruppene. Etter 2009 synes trenden å ha stagnert for alle aldersgrupper bortsett fra de eldste.

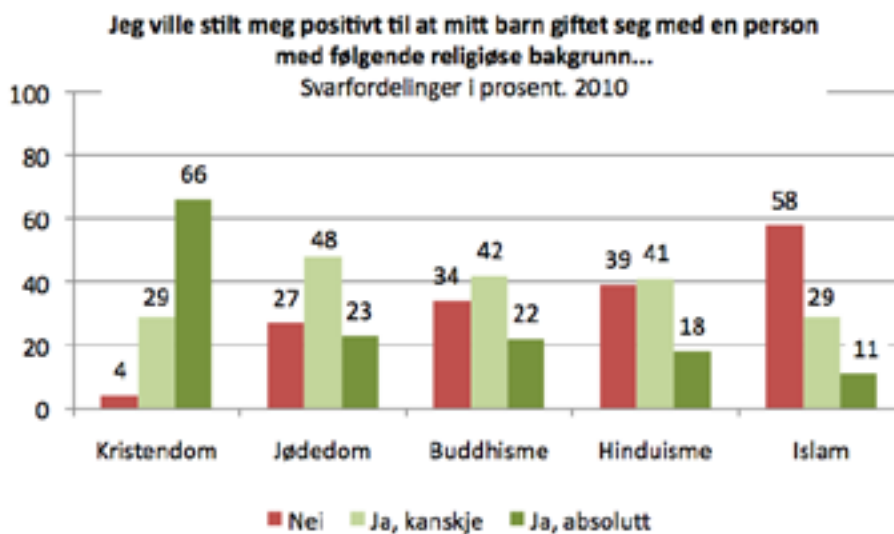
I undersøkelsen spør vi: Hvordan har din kontakt med innvandrere påvirket ditt syn på innvandrere? Rundt halvparten (alle respondenter 2006-2010) mener at de er blitt påvirket både i positiv og negativ retning, mens 3 av 10 mener kontakten har gitt positive erfaringer og én av ti har hatt negative erfaringer. Bare 17 prosent av de med minst kontaktflate rapporterer om positiv påvirkning, mot 33 prosent av de med størst kontaktflate.

4.2 Familie og omgangskrets

Til spørsmål tar sikte på å belyse holdninger til å få personer med annen etnisk/kulturell eller religiøs bakgrunn enn en selv, som familiemedlemmer. Halvparten av respondentene (49 prosent) sier seg helt eller delvis enige i at «Jeg ville stilt meg positivt til at mitt barn giftet seg med en person med en annen etnisk/kulturell bakgrunn» – spørsmål 23.10, mens den andre halvparten tar helt eller delvis avstand til et slikt utsagn. Siden 2008 er andelen positive redusert med 6 prosentpoeng og andelen negative er økt tilsvarende.

Figuren nedenfor viser folks oppfatninger når dette spørsmålet er konkretisert i forhold til ulike religioner. Mens et klart flertall av respondentene, 66 prosent, stiller seg helt ut positivt til å få en svigersønn- eller datter med kristen bakgrunn, er det langt større skepsis når det gjelder andre religioner, og kun 11 prosent tilkjenner full aksept ved tanken på en muslimsk ektefelle for sitt eget barn. I perioden 2008-2010 er bildet først og fremst stabilt, men med noe økt skepsis i forhold til potensielle svigerbarn med ikke-kristen bakgrunn.

Figur 14. Synspunkter på potensielle svigerbarns religiøse bakgrunn (spørsmål 24).

Siden 2008 har vi spurt om antall innvandrere i omgangskretsen (spørsmål 37). I 2010 svarer fire av ti «ingen» og vel fire av ti svarer «en til fire». Rundt 15 prosent har en omgangskrets som omfatter fem til ti innvandrere eller flere.

prosent av hele befolkningen, er kontaktflaten generelt sett begrenset.

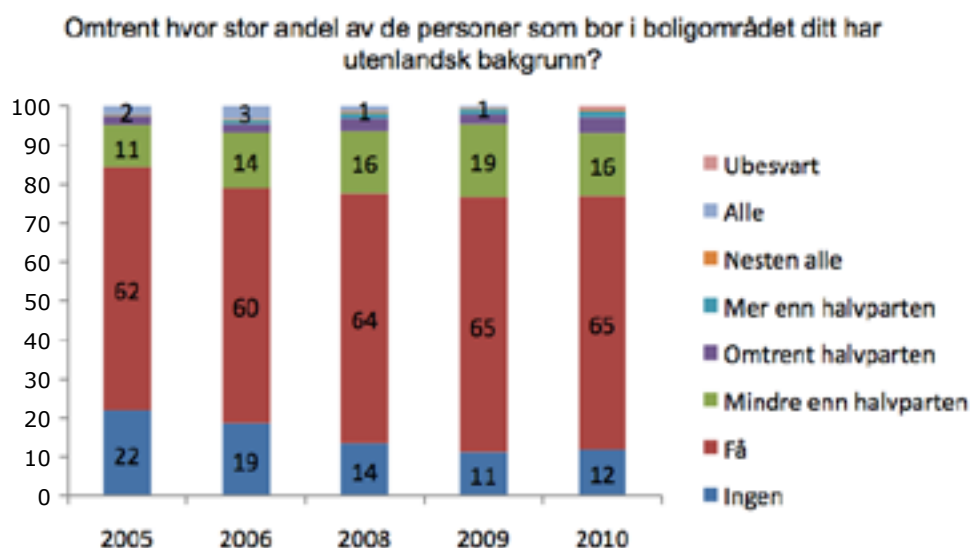
De aller fleste – ca. 3/4 – sier de bor i nabolag med få eller ingen «med utenlandsk bakgrunn». Kun fire prosent bor i nabolag der halvparten eller mer har slik bakgrunn. I perioden 2005–2010 er det imidlertid stadig flere som får personer «med utenlandsk bakgrunn» som naboer, bl.a. er gruppen som ikke har noen med slik bakgrunn i boligområdet sitt, redusert fra 22 til 12 prosent.

44 prosent av de spurte er helt eller delvis enige i at «det ville være vanskelig for meg

4.3 Nærmiljøet

Økende innvandring, kombinert med at de fleste innvandrere er bosatt i byer og tettbygde strøk, innebærer at stadig flere vil komme til å bo i samme boligområde som innvandrere. Men siden andelen personer med innvandrerbakgrunn bare utgjør ca. 12

Figur 15. Andel av befolkningen i eget boligområde som har «utenlandsk bakgrunn». 2005–2010. Prosent. (spørsmål 46).

å bo i et område med mange innvandrere» (spørsmål 25.4).

På spørsmål 26 om hvor stor innvandrerandelen i eget boligområde må være før en velger å flytte, svarer 46 prosent enten at de ikke vet (26 prosent) eller at andel innvandrere ikke har noen betydning for om de flytter eller ikke (20 prosent). Siden 2008 er andelen som ikke tar stilling til spørsmålet blitt redusert med 9 prosentpoeng. De som tar stilling har gjennomgående høy terskel; 29 prosent sier de vil flytte når innvandrerne utgjør halvparten eller mer av beboerne.

4.4 Skolen

Skolen er en sentral arena for integrering og mangfold. Figur 16 viser holdninger til innvandrerandel blant elevene på egne barns skole:

I 2010 sier ca. seks av ti at det er resultatene som er avgjørende ved valg av skole for egne barn, ikke hvor stor andel av elevene som har innvandrerbakgrunn. Men omtrent like mange sier også at de ikke ville valgt en skole med høy andel elever med innvandrerbakgrunn for egne barn.

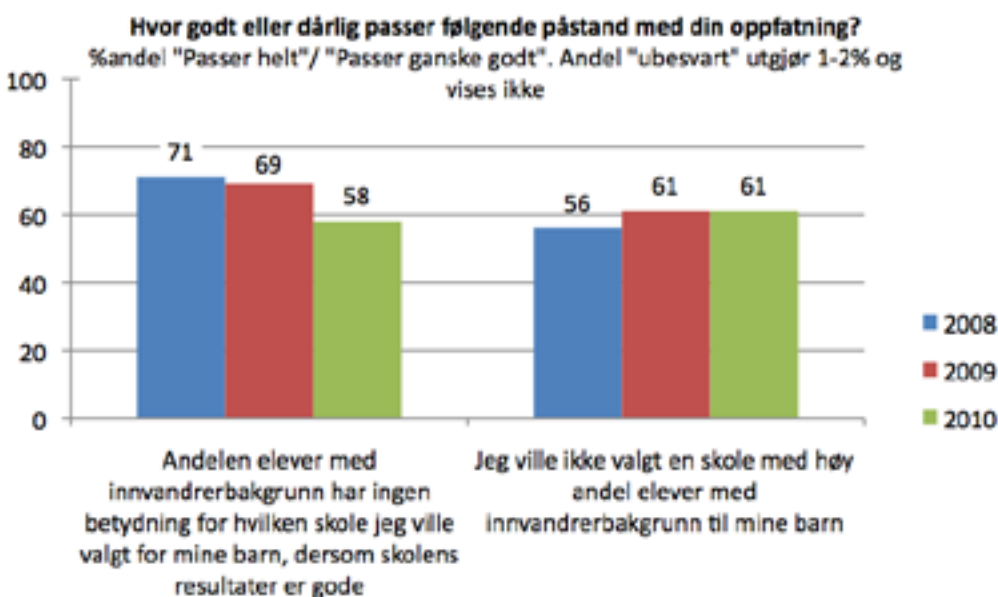
I 2008, første gang disse spørsmålene var med i undersøkelsen, var andelen som mente at det var karakterene, ikke innvandrerandelen som var utslagsgivende for valg av skole, 13 prosentpoeng høyere enn i 2010, og det var 5 prosentpoeng færre som helt eller delvis sluttet seg til påstanden «Jeg ville ikke valgt en skole med høy andel elever med innvandrerbakgrunn til mine barn.»

Dette indikerer økt skepsis til skoler med høy andel elever med innvandrerbakgrunn. Samtidig er det 81 prosent som helt eller delvis slutter seg til utsagnet «Det er positivt for barn å gå på skole med elever fra ulike kulturer» (nytt fra og med 2010).

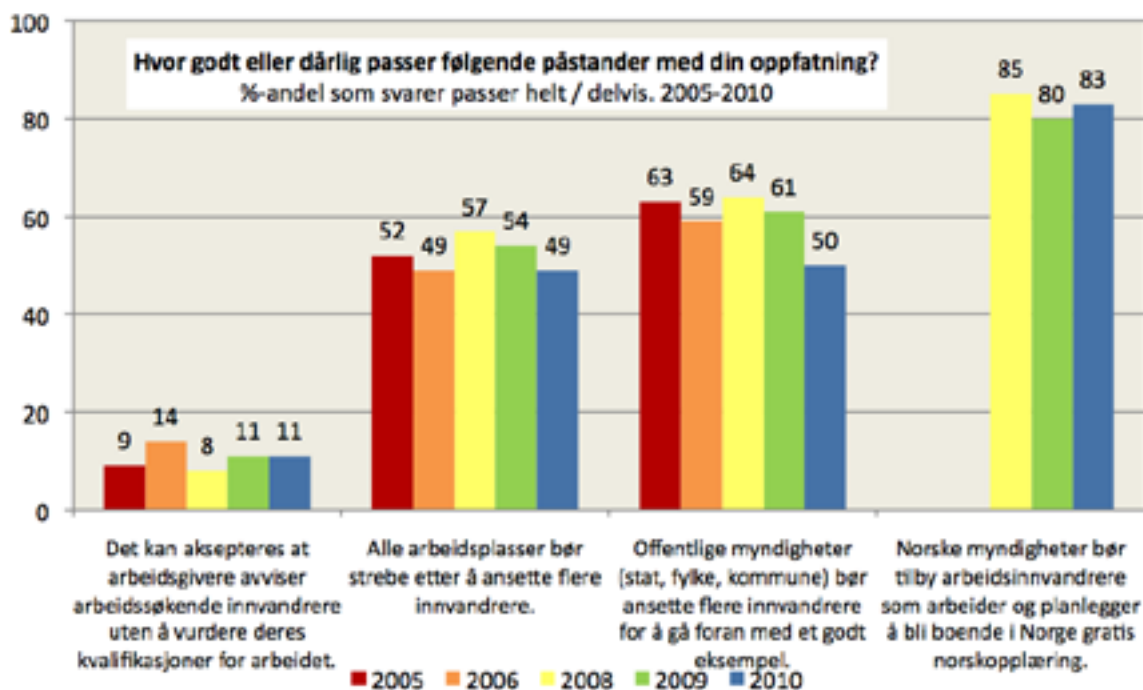
4.5 Arbeidslivet

Arbeidslivet er en annen arena hvor problemstillinger knyttet til innvandring og integrering kommer til uttrykk. Ca. halvparten – 54 prosent av respondentene – slutter seg helt eller delvis til påstanden om at «Innvandring er positivt for norsk økonomi». Andelen som er helt eller delvis uenige, er økt fra 36 prosent i 2005 til 44 prosent i 2010, samtidig som ubesvartandelen reduseres (spørsmål 27.7).

Figur 16. Meninger om innvandrerandel på egne barns skole (spørsmål 25).

Figur 17. Holdninger til inkludering av innvandrere i arbeidslivet 2005-2010.⁶ Andeler som svarer «Passer helt»/«ganske godt» på fire utsagn. Prosent.

Vel halvparten (55 prosent) mener at EU-medlemskap bør være avgjørende for å kunne oppholde seg i Norge i 6 måneder for å søke arbeid (spørsmål 27.9). Oppslutningen om dette synspunktet er noe varierende i perioden, men er redusert med 7 prosentpoeng siden 2005.

I utgangspunktet er det liten aksept for diskriminering på etnisk grunnlag i arbeidslivet: Ni av ti er uenige i at arbeidssøkende innvandrere kan avvises uten at deres faglige kvalifikasjoner vurderes. Tvert imot sier åtte av ti at arbeidsinnvandrere bør tilbys gratis norskopplæring. På spørsmål om man skal etterstrebe ansettelse av flere innvandrere, eller at offentlig sektor bør ansette flere innvandrere for å demonstrere et godt eksempel, er det rundt halvparten som helt eller delvis gir sin tilslutning.

Når det gjelder såkalt positiv forskjellsbehandling eller «moderat kvotering» av innvandrere i arbeidslivet, belyses holdningene til dette i spørsmål 28 ved at respondentene prioriterer mellom to utsagn; a) at det er akseptabelt å prioritere personer med synlig innvandrerbakgrunn fordi dette vil bidra til å inkludere innvandrere i arbeidslivet og b) at arbeidsgiver bør kunne stå fritt til å velge blant faglige likeverdige kandidater selv om den ene søkeren har innvandrerbakgrunn. Syv-åtte av ti respondenter gir her tilslutning til alternativ b).

Vurderingene er relativt stabile i perioden. Se fotnote om endret formulering for to spørsmål. Oppslutningen om at alle arbeidsplasser bør strebe etter å ansette flere innvandrere, er noe mer utbredt i offentlig sektor (seks av ti) enn i privat (fire-fem av ti).

6 Formulering: 2010 «Alle arbeidsplasser bør strebe etter å ansette flere innvandrere» erstatter 2005-2009 «Alle arbeidsplasser bør strebe etter å ha flere innvandrere blant ansatte og ledere». 2010 «Offentlige myndigheter bør ansette flere innvandrere for å gå foran med et godt eksempel» erstatter 2008-09 «Offentlige myndigheter bør gå foran med et godt eksempel og ansette flere innvandrere», erstatter 2005-06 «Offentlige myndigheter bør gå foran med et godt eksempel og ansette flere personer med utenlandsk bakgrunn».

4.6 Det offentlige rom

«Det offentlige rom» refererer til de delene av omgivelsene våre som i prinsippet er tilgjengelige for alle.

Generelt viser undersøkelsen at det er få som har vært vitne til diskriminering på

grunn av hudfarge eller utenlandsk utseende i løpet av det siste året. Det er flest som har vært vitne til slik diskriminering på «gater, torg eller lignende» og på utesteder eller restauranter (spørsmål 20 og 21).

Media kan sies å være en del av det offentlige rom, som arena for meningsutveksling og meningsdanning og som formidler av kunnskap og holdninger. Meningene er delte om mediens evne til balansert fremstilling; i 2010 er det ca. fire av ti som er helt eller delvis enig i at «norske medier er stort sett flinke til å formidle et balansert og riktig bilde av innvandrere» (spørsmål 6.7).

4.7 Holdninger til bruk av hijab på ulike arenaer

Barometeret undersøker synet på bruk av hijab i ulike situasjoner. Uavhengig av arena er det klart flere som er negative- enn positive til at kvinner bærer hijab utenfor hjemmet.

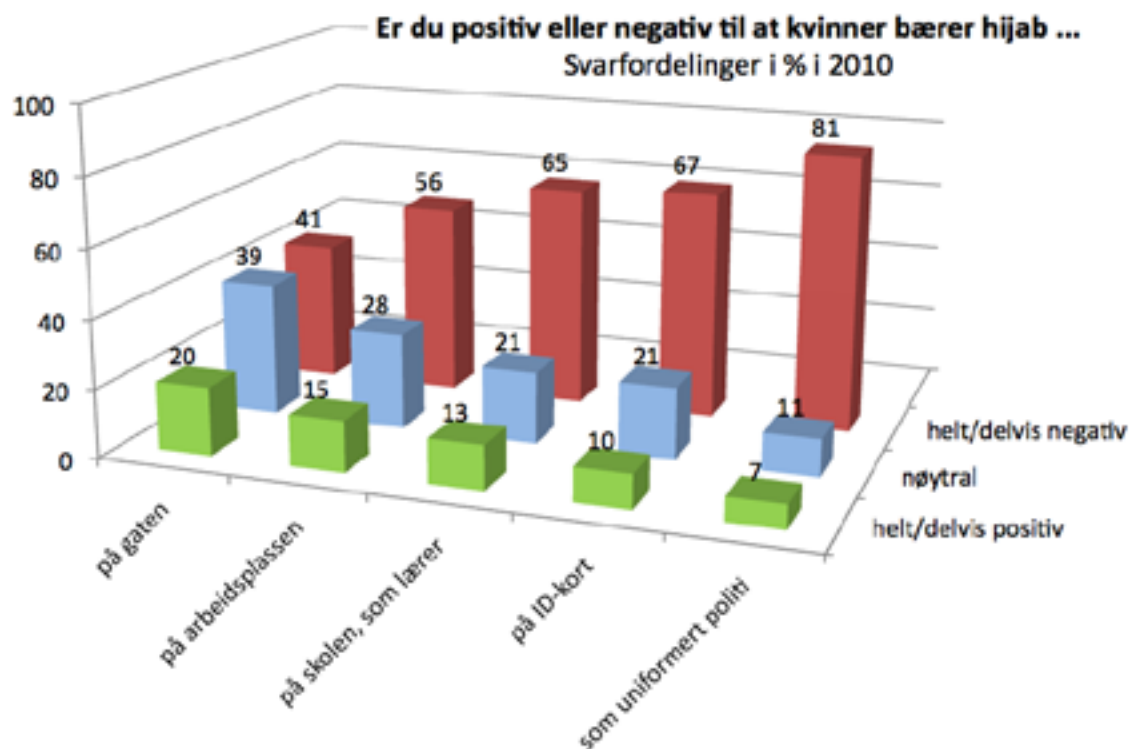
Når det gjelder å bære hijab på gaten, er det langt flere som er positive (20 prosent)

eller nøytrale (ca. 40 prosent) enn hva som er tilfelle for de øvrige arenaene eller situasjonene – arbeidsplassen, som lærer i skolen og på ID-kort, hvor omtrent seks av ti er imot, og hvor andelen nøytrale ligger på vel to av ti. Når det gjelder bruk av hijab i politiet (som uniformert politi), er det hele åtte av ti som er meget eller ganske negative. Andelen som svarer at de er meget negative til bruk av hijab som uniformert politi er på 63 prosent. (Dette spørsmålet er nytt i 2010). I 2010 ble spørsmålsformuleringen litt endret ved at « for eller mot » ble byttet ut med «positiv eller negativ til». I perioden 2005-2009 er følgende tendens tydeligst når det gjelder synet på bruk av hijab: Andelen nøytrale reduseres og flere tar stilling for eller imot, samtidig som det er ytterligere polarisering ved at flere velger de mest absolutte svaralternativene.

4.8 Oppsummering

- Nesten 4 av 10 sier de har kontakt med mange innvandrere og ofte kontakt med innvandrere. Svært få er helt uten kon-

Figur 18. Graden av toleranse for bruk av hijab i ulike situasjoner (spørsmål 12).

takt og svært få har en stor kontaktflate mot innvandrere.

- De aller fleste, om lag $\frac{3}{4}$, bor i nabolag hvor det er få eller ingen med innvandrerbakgrunn. Kun fire prosent bor i nabolag der halvparten eller flere har slik bakgrunn.
 - Flertallet, om lag seks av ti, ønsker ikke skole for egne barn hvor andelen elever med innvandrerbakgrunn er høy, men skolens resultater vurderes som viktigere enn andel elever med innvandrerbakgrunn.
 - Rundt halvparten av respondentene mener at alle arbeidsplasser bør strebe etter å ansette flere innvandrere, og at stat, fylke og kommune bør gå foran med et godt eksempel.
 - Rundt 90 prosent tar helt eller delvis avstand fra usaklig eller dårlig behandling av arbeidssøkende innvandrere, mens rundt 75 prosent tar avstand fra «positiv forskjellsbehandling» eller såkalt «moderat kvotering».
- Det er generelt stor skepsis til bruk av hijab i det offentlige rom. Rundt seks av ti er helt eller delvis imot at kvinner bærer hijab på arbeidsplassen og på skolen som lærer. Åtte av ti er negative til at kvinner bærer hijab som uniformert politi. Nesten fire av ti er imot bruk av hijab på gaten. Fra 2005 har det først og fremst foregått en polarisering i synet på hijab ved at det er flere som tar stilling og flere som velger de mest absolutte svaralternativene.
 - Siden 2005 har det vært en markant utvikling i retning av at stadig flere får en større kontaktflate mot og hyppigere kontakt med innvandrere, at større andeler av respondentene har familie-medlemmer «med annen hudfarge eller utenlandsk bakgrunn», og at stadig flere får innvandrere som naboer. Det å ha mye og hyppig kontakt med innvandrere er klart mest utbredt blant de under 60 år. I de yngste aldersgruppene øker andelen som har mye og hyppig kontakt langt raskere enn for de øvrige.

5 Verdier, kultur, religion og diskriminering

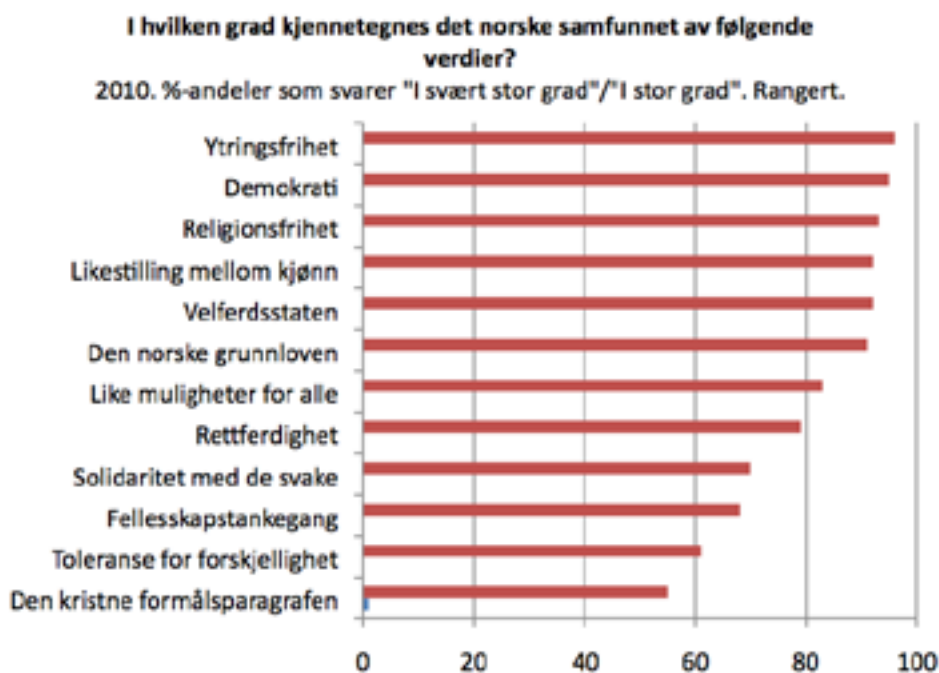
5.1 Innledning

Verdier, religion og kultur står sentralt i den offentlige debatten om integrering. Aktuelle problemstillinger er bl.a. knyttet til likhet og forskjell mellom verdier og mellom leve-måter; på hvilke områder et flerkulturelt samfunn skal akseptere eller oppmuntre forskjeller, når likhet er ønskelig eller nødvendig, og i hvilken grad det foregår diskriminering av mennesker med annen kultur, religion og/ eller hudfarge enn den øvrige befolkningen. Det er den ikke-vestlige, og i særlig grad den muslimske innvandrerbefolkningens verdier og levemåte som er i søkelyset i den offentlige debatten. Mange av spørsmålene i barometeret dreier seg eksplisitt om muslimer og islam. Bortsett fra spørsmålet om potensielle svigerbarns religiøse bakgrunn og spørsmålet om bruk av hijab tematiseres ikke muslimer og islam særskilt i dette notatet av den grunn at holdningene er stabile.

5.2 «Norske verdier» – finnes de og er de truet av innvandringen?

I 2010 er det fem verdier som minst 90 prosent av respondentene synes kjennetegner det norske samfunnet «i svært stor-» eller «i stor grad», disse er: ytringsfrihet, demokrati, religionsfrihet, velferdsstaten og den norske grunnloven. Dette er verdier som i stor grad aktualiseres i debatten om innvandring og integrering. Lenger ned på lista, men med oppslutning på 70–80 prosent, finner vi verdier som kanskje er like aktuelle i denne debatten, og som dessuten i særlig grad utfordres i spørsmål om diskriminering – nemlig: Like muligheter for alle, rettferdighet, fellesskapstankegang og solidaritet med de svake.

Figur 19. Oppfatning av hvilke verdier som er karakteristiske for det norske samfunnet (spørsmål 3).

Grad av tilslutning til fire påstander om verdier. (spørsmål 2.7, 4.1, 4.3, 4.4).

%-andeler som svarer «passer helt /ganske godt»	2006	2008	2009	2010
Det eksisterer et sett med grunnleggende verdier som nordmenn har felles	-	78	79	81
De grunnleggende verdiene står i sterk kontrast til ikke-vestlige* innvandreres verdier og levemåte	-	66	71	71
Innvandring utgjør en alvorlig trussel mot ett felles verdigrunnlag i Norge	39	38	42	44
Det er fullt mulig å dele et sett av grunnleggende verdier til tross for ulik religiøs tilknytning	-	80	76	74

* Endret til innvandrere fra Afrika, Asia og Sør- og Mellom-Amerika i 2010.

Tabellen over viser i korthet følgende:

I 2010 mener åtte av ti at det finnes noen grunnleggende norske verdier, ikke fullt så mange, ca. sju av ti, mener at de norske verdiene og «ikke-vestlige» innvandreres verdier er svært forskjellige. Enda færre – vel fire av ti – mener at innvandring er en alvorlig trussel mot et felles norsk verdigrunnlag. Dette siste kan indikere at det «felles norske verdigrunnlaget» anses å være nokså robust av flertallet, ca. seks av ti respondenter.

Det er imidlertid viktig å peke på at formuleringene innvandrere fra Afrika, Asia og Sør- og Mellom-Amerika (tidligere omtalt som) «ikke-vestlige innvandrere» i spørsmål 4.1 og «innvandring» (som refererer til innvandrere generelt) i spørsmål 4.3 kan antas å gi ulike assosiasjoner nettopp til verdikonflikt og verdifelleskap, og dermed hvordan respondentene svarer på tilsynelatende beslektede spørsmål.

Nederste rad i tabellen viser at et klart flertall, vel 7 av 10, mener at påstanden «Det er fullt mulig å dele et sett av grunnleggende verdier til tross for ulik religiøs tilknytning» passer helt eller ganske godt med egen overbevisning. Dette kan være et uttrykk for at respondentene skiller mellom «grunnleggende verdier» og «religiøs tilknytning».

I kapittel 6.2 så vi riktig nok at det var relativt stor skepsis til å få et nytt familiemedlem – her en svigersønn eller -datter, med annen religiøs bakgrunn enn den kristne (spørsmål 24). Dette indikerer vel at respondentene antar at jøder, buddhister, hinduister – og i særlig grad muslimer, også er

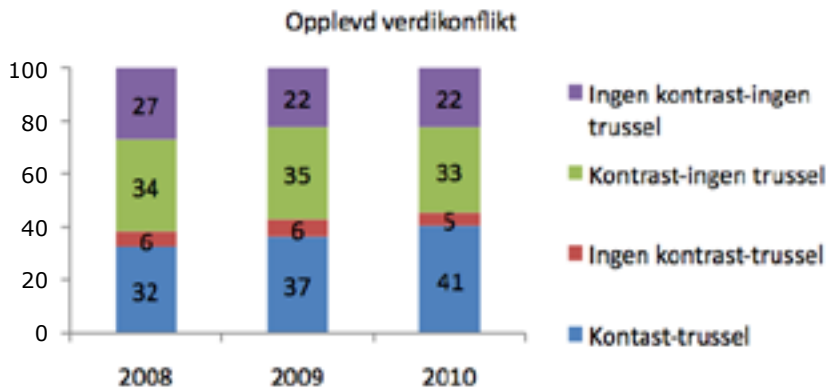
forskjellige fra dem selv når det kommer til grunnleggende verdier, kultur og levemåte.

En nærliggende forklaring på denne motsetningen mellom svarene på henholdsvis spørsmål 4.4 «Det er fullt mulig å dele et sett av grunnleggende verdier til tross for ulik religiøs tilknytning» og spørsmål 24 om potensielle svigerbarns religiøse bakgrunn, kan være at det første er generelt og har en åpen referanseramme, for eksempel «samfunnet», mens det andre er langt mer konkret og refererer dessuten til privatsfæren og egen nære familie.

Holdningene er først og fremst stabile i perioden 2008-2010, men vi ser en økning når det gjelder opplevd verdiulikhet og opplevelsen av at innvandring truer felles grunnleggende verdsett – slik det framgår av figuren nedenfor.

Det er de som mener at «ikke-vestlige» innvandreres verdier står i sterk kontrast til «de norske verdiene», som i sterkest grad hevder at innvandringen utgjør en alvorlig trussel mot et felles verdigrunnlag. Blant de som er helt enige i at verdiene står i kontrast til hverandre sier vel syv av ti at innvandringen utgjør en trussel. Blant dem som sier det ikke finnes noen slik kontrast sier syv av ti at innvandringen heller ikke utgjør noen trussel. I sum betyr dette at om lag fire av ti nordmenn oppfatter at innvandringen utfordrer det felles verdigrunnlaget.

Figur 20. Opplevd verdikonflikt 2008–2010. Typologi⁷. Prosent.

Andelen som opplever innvandringen som en verdibasert trussel, har økt fra tre til fire av ti siden 2008. Vurderingen er dessuten nært knyttet til «toleranse overfor innvandrere», slik dette er beskrevet i kap. 2. Blant de minst tolerante opplever åtte av ti innvandringen som en trussel mot felles verdier. Blant de mest tolerante sier fire av ti at situasjonen verken innebærer noen kontrast eller noen trussel, mens fire av ti opplever kontrast, men ser ikke dette som truende.

Tidligere har vi sett at åtte av ti er enige i at det er fullt mulig å dele et sett grunnleggende verdier, til tross for ulik religiøs tilknytning. Dette er ikke overraskende en unison opplevelse blant de som ikke opplever noen truende verdikonflikt. Men også blant de som opplever slik konflikt sier halvparten seg enige i at religiøs tilknytning som sådan ikke er noe hinder for verdifelleskap.

5.3 Diskriminering og rasisme

Temaene diskriminering og rasisme er også omtalt tidligere i rapporten:

- I kapittel 2 så vi bl.a. at de aller fleste mener at innvandrere bør ha samme rettigheter som befolkningen for øvrig, det vil si at de ikke skal diskrimineres. Videre

finner vi stor grad av toleranse for ulikhet i tradisjoner og levemåte generelt.

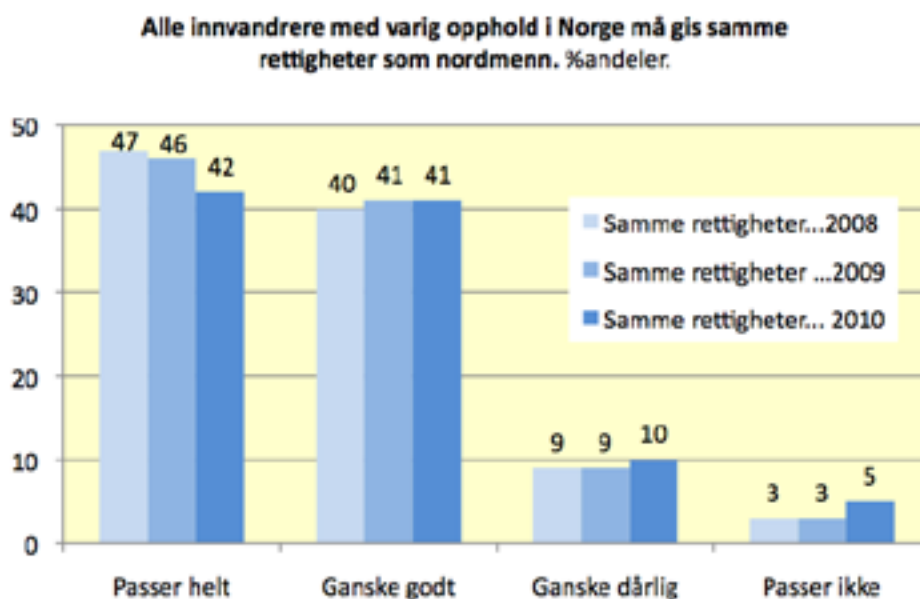
- I kapittel 3 så vi at til dels store andeler av respondentene kunne tenke seg å reagere og handle aktivt med sikte på å sanksjonere og forebygge etnisk diskriminering, men at viljen til å gjøre en innsats var klart svekket siden 2005.
- I kapittel 4 fant vi bl.a. at rundt 4 av 10 mener at integreringsproblemene (også) kunne skyldes at innvandrere diskrimineres. Videre fant vi at det var stor motstand mot negativ - og nesten like stor motstand mot positiv forskjellsbehandling, eller såkalt «moderat kvotering», av arbeidssøkende innvandrere.

Rasisme og etnisk diskriminering kommer langt ned på lista over viktige samfunns-spørsmål – se figur 5 i avsnitt 4.5. Det er bare fem prosent av respondentene som har med dette blant «sine» tre viktigste spørsmål.

I barometeret er det noen generelle spørsmål/påstander med sikte på å undersøke oppfatninger av diskriminering og rasisme, som for eksempel «Norge er et rasistisk samfunn», «Norge er blitt mer rasistisk i løpet av det siste året», «Problemer med integreringen skyldes at innvandrere blir diskriminert». Det er en klar tendens til redusert oppslutning om slike påstander i perioden, men dette kan ikke tas til inntekt for at diskriminering og rasisme er redusert. Oppfatninger av at «rasismen er redusert», kan like gjerne være et uttrykk for at man

⁷ Typologi basert på to spørsmål: A) De grunnleggende verdiene i det norske samfunnet står i sterk kontrast til verdier og levemåte blant innvandrere fra Afrika, Asia og Sør-Mellom-Amerika: «Kontrast» = Helt/delvis enig, «Ingen kontrast» = Helt/Delvis uenig. B) Innvandringen utgjør en alvorlig trussel mot et felles verdigrunnlag i Norge: «Trussel» = Helt/delvis enig, «Ingen trussel» = Helt/delvis uenig.

Figur 21. Holdninger til innvandreres rettigheter 2008-2010. Prosent. (spørsmål 2.5).

er mindre opptatt av og kritisk til diskriminering, rasisme og mulige utslag av det.

I 2010 oppgir 4-11 prosent av respondene at de har vært vitne til diskriminering basert på etnisitet/hudfarge på ulike arenaer. Færrest rapporterer om slik diskriminering på skole og på arbeidsplass (4 prosent), flest når det gjelder utesteder/restauranter (11 prosent).

Kun en liten andel – rundt 1 av 100 - oppgir at de selv eller noen i deres familie har vært utsatt for etnisk diskriminering.

Avslutningsvis vil vi se nærmere på noen resultater som kan indikere graden av aksept for diskriminering av innvandrere. I kap 2 framgår det at et stort flertall er helt eller delvis enig i at innvandrere med varig opphold skal ha samme rettigheter som nordmenn. Figuren nedenfor viser responsen på dette spørsmålet de siste tre årene.

Som vi ser er det stor oppslutningen om påstanden. I 2010 er det bare 15 prosent av de spurte som er helt eller delvis uenig i like rettigheter for nordmenn og innvandrere med varig opphold.

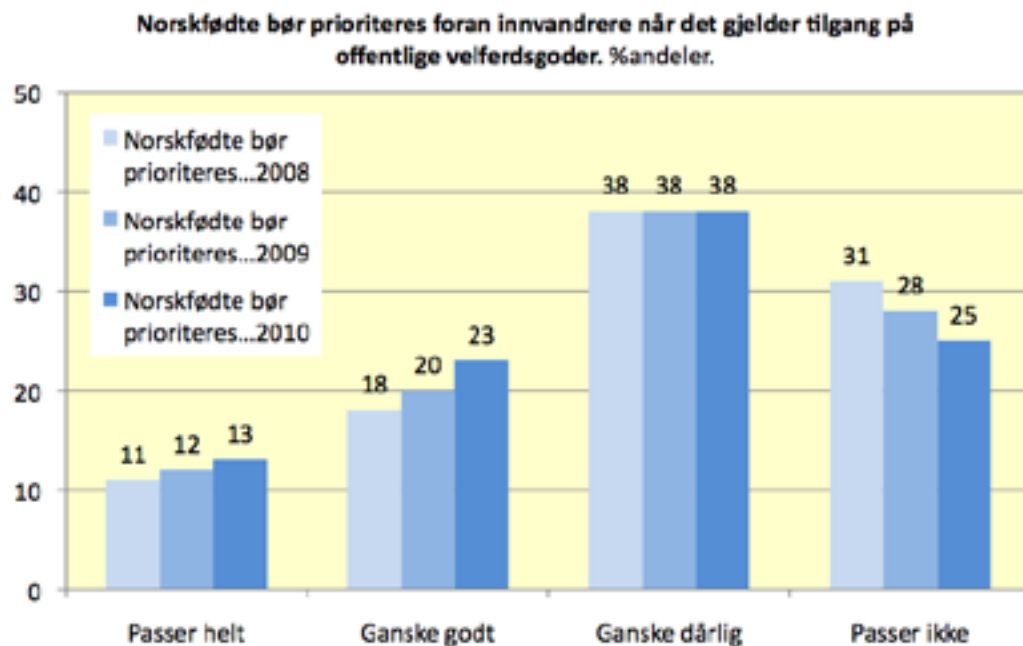
En beslektet (omvendt) påstand om at norskfødte bør prioriteres foran innvandrere når det gjelder tilgang på offentlige velferdsgoder, gir imidlertid ikke et tilsvarende klart resultat – vist i figuren nedenfor.

Her er det i 2010 63 prosent som mener at innvandrere skal likestilles med befolkningen for øvrig, og det er 36 prosent av respondentene som helt eller delvis kan akseptere at innvandrere diskrimineres. Sammenlignet med 2008-resultatene representerer dette dessuten en svak økning.

5.4 Oppsummering

- Ideen om at den norske befolkningen deler et sett med grunnleggende verdier har stor oppslutning.
- Flertallet mener at «de norske verdiene» er svært forskjellige fra «ikke-vestlige innvandreres verdier», og om lag 4 av ti opplever at verdiene er truet som følge av innvandringen.
- Bare 1–2 av 10 ser ulik religiøs tilknytning som et hinder for å dele grunnleggende verdier, samtidig er det relativt stor skepsis til å inkludere personer med ikke-kristen bakgrunn i egen familie.

Figur 22. Holdninger til innvandreres tilgang på velferdsgoder 2008-2010. Prosent. (spørsmål 4.5).

- Det er stabil utbredt skepsis til muslimer og til uttrykk for islam i det offentlige rom.
- Denne skepsisen er mest utbredt i de eldste og minst utbredt i de yngste respondentgruppene. De som er mest skeptiske til innvandringsvolum og som i størst grad opplever innvandringen som en trussel mot det norske verdigrunnlaget, er også de som i størst grad er skeptisk til muslimer.
- Diskriminering på grunn av hudfarge eller utenlandsk bakgrunn på ulike arenaer er det rundt en av ti respondenter som har vært vitne til i 2010. Vanligst er det å ha vært vitne til slik diskriminering på utesteder (11 prosent), minst vanlig på skole eller arbeidsplass (4 prosent).
- De aller fleste mener at innvandrere skal ha samme rettigheter som den øvrige befolkningen, men nesten tre av ti kan likevel akseptere at innvandrere diskrimineres når det gjelder tilgang på offentlige velferdsgoder.
- Stabilitet er det gjennomgående trekket i perioden 2005-2010, men vi finner økende skepsis i forhold til verdimotsetninger og opplevelsen av at innvandringen representerer en verdimessig trus-

sel. Det er også en viss økning i andelen som er villig til å prioritere nordmenn foran innvandrere når det gjelder tilgang til velferdsgoder.

- Toleranse for ulikhet når det gjelder verdier, tradisjoner og kultur, er mest utbredt blant kvinner, de yngre, de med høyest utdanning og de som plasserer seg til venstre i partilandskapet. Det er også flest i disse gruppene som oppgir at de har vært vitne til rasisme og etnisk diskriminering i løpet av det siste året. Det er små utslag på geografi/bosted, bortsett fra at bosted på Østlandet, unntatt Oslo, samvarierer noe med negative holdninger.